

NAŠE PLANINE

MJESEČNIK PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA VI.

1954

Broj 2

Zvone Blažina, Beograd

Sjećanje na Suvu Planinu

Ponekad čovjekom ovlada čudnovat duševni mir, mir, koji mu omogući da zaboravi na sve; takav mir, koji ga ne priječi da se u mislima preda okrilju prirode i svemu onome što je u njoj doživio...

Posmatram s Nišave purpur na nebū; tamo, daleko, negdje za rubom planine. Gledam, i dolazi mi u sjećanje u živopisnim slikama sva idiličnost krajeva, baš onih tamo, za masivima, odakle krvavu loptu sunca zapljuškuje čitav ocean filigranski sitno izatkanih mrežastih oblaka. Obzorje na istoku čini se kao da je neka ogromna srebrokovinarska radionica u kojoj se ljeskaju dragulji, svi pod odsjajem jednog jedinog plamena vatre nad kojom majstor umjetnik rasipa plemenitu kovinu. Jutros je priroda majstor nad majstoriga; iskiva, pozlaćuje — mislio bi čovjek da nije na javi, tako se hitro mijenjaju slike i boje koje iz sunca ističu! Zašto to biva, ne znam, da se za tako rijetko ukrašenih zora sjetimo prošlosti...

Prvi put kada sam ugledao Suvu Planinu bila je sura i zaodjenuta u neku magličastu koprenu olovnih tmastih oblaka. Zato mi valjda i ostade tako duboko u sjećanju. Izgledala je viša od onih skromnih 1.808 metara, koliko se diže u visinu. Bilo je na njoj dostojanstvenosti i ponosa. Ako ni u čem drugom, a ono u njenim stijenama, ponegdje nadvitim i preko četiri stotine metara. To nas je i privuklo da je bolje upoznamo, ma da je još tada bila za sve nas kao u nekom neodređenom znaku pitanja. Kakva je iz bliza, i što nas u njoj čeka, samo smo slutili.

Lagano, tek tu i tamo sa ponekim neizbjježnim odmorom, gazili smo pomirljivo kroz ono što nas je presretalo u dolini: blato i kaljužu, koja nije nestala ni onda kada se vijugavi seoski put stao od nizinskog mjesta Crvena Reka naglo uzdizati do majušnog seoceta Kosmajac. Smjestilo se visoko gore, na kojih 1.200 metara, pritisnuto strmim pošumljenim padinama potkovičastog masiva, za koji se već za rana popodneva zakrije sunce, ne davši seocetu da se čestito ogrije ni na ono par ubogih zraka što oko podneva dopiru do njega. Kotlinom, kojom smo dobivali u visini, vijugala je tad još nevelika rječica. Oskudna vodom, pogotovo kada pritegnu mrazevi, nosila je ime Toponičke Reke-mjesta, koje je negdje gore prosijecala otprilike na po našeg puta do Planine. Pa i to malo vode nije moglo ničem naročito koristiti, čak niti da se stoka napoji. Tek tu i tamo pokreće neku potočaru, i to je sve. Voda je bila mutna i crvena, od crvena blata koje je vukla kao krv kroz arteriju ispirući ga nemilosrdno s grudi zemljista kroz koje protiče. Radi toga i nazvaše seoce podno nje njenim

imenom. Zbog nje i Nišava zna da zacrveni u vrijeme kiša, jer su i ostale rječice crvene — ako se na njih rijetko gdjegod ovdje uopće i nagazi.

Obično si u mašti dočaramo i vidimo sve ljepšim od onoga što nas okružuje. To smo ubrzo i sami vidjeli. Hodom, koji otupljuje, zamislili smo — svako za sebe — po neku udobnu bačiju:¹ na idiličnom proplanku, uz rub šume, negdje pod mirisavim deblima smreke i borova. A kud smo dospjeli? U najobičniji seoski kućerak, — izvana i iznutra ruiniran do te mjere da žalost spopadne čovjeka kada ga pogleda. Bila je to jedna od mnogih kuća čija su nam vrata bila otvorena. Od svih tridesetak i nešto, koliko ih je selo brojalo. Iako tjesna, bila je dovoljno udobna da smo se mogli ispružiti i odmoriti sva sedmorica na bremenu paprati razastrtom po podu — ovdje uobičajenom ležištu. Kraj skromnih zahtjeva osjećali smo se udobno. Danas, s puno uvjerenja, kažem da nam je taj kućerak bio čak i udoban; ma da je ponekad, mračan i hladan, kad smo se s večeri vraćali s uspona, naličio na jazbinu. Tek kad podosta vremena protekne, možemo reći da je u tjeskobi bilo i nečeg lijepoga; čak i da je sve ružno bilo izvanredno lijepo, a možda i najljepše od svega što smo proživjeli.

Tako stisnuti u toj maloj kućici, svi smo se nečim bavili, dok nasred sobe nije bio smješten bakrač² sa večerom. Kaša, natruljena pepelom od praskavih ugaraka sa ognjišta, nije se činila da gubi od svojega ukusa zbog ugljenih grančica. Bakrač je još dvaput bio obješen o verige. Ovakva hrana, sumnjive kakvoće, ne bi bila tako oduševljeno primljena da nije bila mnogima novost — spravljena na otvorenom ognjištu. Što se našao neko da dobaci, kako »od prijatnog mirisa pod zadimljenim gredama i vode u želucu ne čemo biti sitiji«, nije bilo od značenja. U bakraču bi — da nismo naišli — kao i obično, skuhalo za »praće« koprivu.

Noć u tuđoj kući, ma bila i hladna, nije neobičan događaj za one koji se duže bave u brdima. Kad nam je domaćin naložio iz benzinske bačve improviziranu peć na tri željezne nožice, bili smo već potpuno spokojni. Iskre su prastale, šaljući s tutnjom užarena zraka vesele i kao zlato sjajne varnice kroz potkrovљe u mrklu i tihu noć. Polijegasmo, bez uobičajenog preklapanja. Bili smo umorni. Naskoro nas je mirne, jedno uz drugo, na sloju mirisne paprati savladao san....

Nijedan od nas ne bi znao danas reći kako i zašto smo se probudili u isti čas, skoro svi odreda. Bili smo na nogama još prije no i prvi pijetli zapjevaše za stajama. Pa čak i oni, koji —osjetivši slobodan kraj pokrivača — prekriše glave još bolje preko ušiju s namjerom da nastave sa spavanjem. — Pošli smo naskoro ususret svitanju. Selo je ostalo pod nama. Nazirali smo još samo školu — novo sagrađenu zgradu, ugledno veliku za ovaj kraj, s kojom su nam se, s pravom, još jučer hvalili mještani. Bezmalo potom i ona se uklopila u maglu svitanja.

Nije nam bilo dano da uživamo u svitanju. Jutro se nije razlikovalo od onih prozaičnih i bezizraznih jutara, tako tipičnih za kotline i dubodoline kada ih zaodjenu izmaglice i oblaci, koji ne daju očima da vide tek rođeno sunce, — još posve krvavo, — kako po živopisnom reljefu okolnih grebena i nebu nad njima slika ono za što je riječ tek slabo nastojanje da se u mislima obnovi ono što je već proteklo. Tog dana prošli smo niži dio Suve Plamine: Roženac, Crni Vrh, Divnu Goricu, i preko sedla Preslap stazom ispod Hajdučkih pećina i pokraj najviših stanova tog kraja opet sašli u Kosmovac. Idućih dana prodo-

¹⁾ Stanovi, bačila

²⁾ Bakreni kotao

smo onaj viši dio: Žuti Kam, Sokolov Kam, Trem, Crkveno Bučje i Kozje Padine, što kroz stijenu, što na skijama. — Upoznali smo Suvu Planinu. Upoznali i ono što je pod njom: — običaje, ljude i narav njihovu.

Čudni smo bili za mještane. Nikako da shvate, »što se to bavimo po riddim«. Mnogo nam je trebalo vremena dok smo objašnjavali jednom čobančetu s najviših bačija, zbog čeg to obilazimo Suvu Planinu i da nas ne »plača« za »tako napornu i tešku rabotu«. Sa nevjericom primio je, da nam ti »budačići« (cepini) ne služe za vađenje »zdravonosnog korijenja« niti za zakopavanje nekoga od nas »ako se desi maler da zagine«, nego za lakše kretanje po snijegu i zaledenim stijenama. Ne znam, tko bi od nas stavio u vatru dlan, da smo ga i uvjерили u ono što smo mu tada napričali. Barem taj prvi put. Kasnije, možda. Pogotovo, kad se uvjeroj da smo »obični ljudi« i da i mi možemo zalistati. Jedne noći, kada je vladao potpuni mrak i kad se nebo prekrilo jednom neprozirnom cjelinom oblaka, opazismo da nas je sa uživanjem izveo iz nekih jaruga na pravi put, sa sigurnošću čovjeka koji svaki pedalj svog rodnog kraja poznaje u prste. Jednim toplim »zdravom« oprostio se od nas i kao vizija utočuo u mrak, sliven sa tminom u kojoj nas je ostavio da dalje sami siđemo s planine.

Bilo je večeri kada smo u dokolici prije spavanja učili mališane da jodljaju. Bilo je večeri kada smo izmjenjivali utiske do duboko u noć. Bilo je večeri, kada smo pred trijemom zahvalno ispraćali minuli dan i molečivo gledali u srpast mjesec pod zvjezdanom kupolom svemira, neće li čist u plavičastom sjaju, obećati još jedan sunčani dan. A bilo je i takvih večeri, kad smo po napornom penjanju tek ugaslog dana lijegali bez misli, mrtvi od umora.

Drage su mi uspomene iz Kosmovca. Tada još dokoni, u sate odmora, sajnali smo o tome kako bi bilo vrsno imati negdje pod ulazom u stijenu pravi ugledni bivak; ili tu — tik pod Planinom — kakav udoban planinski dom. (Danas već i postoji jedan, ma da ne sa ove strane, u srcu Planine). Ne zato, što se ne bi imali gdje smjestiti u Kosmovcu. Ni govora! Tko je obišao taj kraj, i druge naše pasivne planinske predjele, ne bi uskratio Kosmovcu prednost u gostoljubivosti, — izuzev, možda, Gorskeg Kotara, — i u predusretljivosti, ako se ne bi osvrnuo na ona najviša i najzabačenija šiptarska sela rasuta po padinama Prokletija. Bio je to februar sušne 1951. godine, kad su nam, — i sami bez hrane, — sastrugali zadnje mrve brašna iz načvi i starih zemljanih čupova, ne bi li nas kako ispmogli dok naša hrana ne stigne. Nisu nas pitali, da li ćemo im vratiti, dok im je čeljad ostala tek uz koji obareni krompir i zdjelu surutke. Tko da zaboravi onu dobrotu kojom nas je sretala šaćica marnih domaćina, na ono malo škrte krčevine što ju nekim čudom nisu još sprale bujice!

Tko bar jednom s te strane posjeti Suvu Planinu, taj je ne može zaboraviti. I kad sam rekao, negdje u početku da ima u Suvoj Planini dostojanstvenosti i ponosa, nisam mislio samo na njene litice; bilo je u tome priznanja i onoj šaćici gorštaka, žilavog naroda, žitelja majušnog Kosmovca. Zajednici dobrih, skromnih ljudi, povučenih — reklo bi se — kao u neko orlovsko gnijezdo, sa-vito usred masiva Planine.

Risnjak — naš novi nacionalni park

Na svojem V. zasjedanju održanom u rujnu 1953. godine, Sabor NR Hrvatske usvojio je prijedlog Hrvatskog prirodoslovnog društva i proglašio je područje Risnjaka nacionalnim parkom.

Pod gornjim naslovom održao je 4. siječnja ove godine sveučilišni profesor dr. Ivo Horvat u Centralnom narodnom sveučilištu predavanje o prirodnim ljepotama i naučnom značenju Risnjaka, te idejama koje su ga vodile da dade poticaj i izradi obrazloženje prijedloga, da se Risnjak proglaši nacionalnim parkom i zaštiti u smislu strogog rezervata. Nadalje je predavač izložio značenje zaštite tog jedinstvenog prirodnog područja, objasnio principe zaštite, koji bi se unutar njega provodili i dočarao prisutnima ljepote Risnjaka i njegove okolice brojnim diapozitivima (vlastitim i dra B. Vrtara). Donosimo sažeti prikaz ovog predavanja u želji da upoznamo šire krugove naših planinara sa značenjem Risnjaka kao prirodnog i naučnog objekta te kao područja zaštićenog u obliku nacionalnog parka.

Prirodne ljepote Gorskog Kotara, a napose užeg područja Risnjaka, mnogo su opisivane i odavna su se mnogi oduševljavali veličanstvenošću njegove nedirnute prirode, stjenovitim planinskim vrhovima i dubokim tihim vrtačama, prostranim šumama, bujnim dolinskим livadama i šarolikošću flore planinskih rudina. U tom, donedavna gotovo nedirnutom prašumskom području, u nesmetanom boravištu divljači, zvjeradi i ptica, ističe se svojom veličajnošću Risnjak, najmarkantniji vrh dinarskog lanca u zapadnom dijelu hrvatskog Krša. Tek pod udaljenijim pristrancima njegovih obronaka smjestili su se pored brdskih izvora i potočića malobrojni zaseoci sa slikovitim kućama i kulturama naših gorštaka.

Od prilike pred jedno stoljeće postao je Risnjak predmetom opisivanja i naučnih istraživanja stranih i domaćih prirodoslovaca, koji su u tom planinskom području nailazili na nepresušno vrelo svog rada u upoznavanju njegove zanimljive flore i faune. Na historijat njihovog pionirskog naučnog rada nadovezala su se novija sistematska vegetacijska istraživanja i moderno tipološko proučavanje i kartiranje vegetacije Risnjaka, koje je započelo 1948. godine. Sva ta istraživanja doprinesla su vrijedan prilog razvitku naše nauke i učvrstila jedinstveno značenje Risnjaka u naučnom i kulturnom pogledu, pa za mlađu generaciju istraživača vegetacije predstavlja Risnjak poseban pojam.

Rat i poslijeratna izgradnja zemlje nisu na području Risnjaka ostavili dužljih tragova, ali je došlo do pojave koje su ukazivale na jedan — sa stanovišta zaštite prirode — nesumnjivo štetan i negativan odnos. Primjećeno je primjerice nesavjesno sabiranje cijelih busena runolista (*Leontopodium alpinum* v. *Krasense* (Derg.) Hay.) i gotovo posvemašnje istrebljenje srčanika (*Gentiana symphyandra* Murb.). Prilikom gradnje odnosno proširenja puta novo sagradjenog planinarskog doma podno Velikog Risnjaka miniran je prekrasan prirodni stjenoviti uski prolaz zvan Medveđa vrata, što se je sa malo truda moglo izbjegći. U nekim perifernim dijelovima risnjačkog masiva započele su sječe šuma i gradnje novih šumskih izvoznih cesta.

Imajući u vidu ljepote Risnjaka i njegove okoline, a napose široko i jedinstveno naučno značenje, koje se ispoljilo u brojnim novijim istraživanjima, te

uvidajući ugroženost, koja sa stanovišta zaštite prirode prijeti tim vrednotama uslijed predviđenih gospodarskih zahvata, došlo se je do uvjerenja, da to područje sa svim njegovim osobitostima valja sačuvati u interesu cijele naše zajednice. S takvim gledanjem složili su se mnogi naši naučni i kulturni radnici i ustanove, te neposredno zainteresirani organi narodnih vlasti i privrede,

Karta nacionalnog parka Risnjak

a na naročito aktivnu podršku u vršenju pripremnih radova oko proglašenja Risnjaka nacionalnim parkom najšlo se kod Odjela za zaštitu prirodnih rijetkosti Konzervatorskog zavoda u Zagrebu. Kao rezultat tog jedinstvenog stava i nastojanja proizašlo je proglašenje Risnjaka nacionalnim parkom.

Naš novi nacionalni park Risnjak ima površinu od cca 36 km² i zahvaća područje, koje je sa stanovišta nauke i zaštite prirode obuhvatilo najvredniji i najsačuvaniji dio risnjačkog masiva. U područje nacionalnog parka uključeni su najtipičniji fenomeni geomorfološke, geološke, vegetacijske, šumarske i

poljoprivredne prirode, vodeći pri tom računa i o estetskom momentu, koji je za takve zaštićene prirodne objekte značajan i kojem je konkretno zadovoljeno uključenjem živopisnih dolina Bijele Vodice, Leske i Šegina u području parka.

Nacionalni park Risnjak zamišljen je u pogledu zaštite kao tip švicarskog, poljskog i slovačkog nacionalnog parka, čije je područje izuzeto od svakog i najmanjeg utjecaja čovjeka. Njegova priroda, živa i mrtva, mora ostati sačuvana, kako je nađena, prepuštena sama sebi, da se razvija po prirodnim zakonima. Nema u njemu nastamba, nema trajnijeg boravka, osim u cilju proučavanja prirode i upoznavanja njezinih krasota. Nikakve zabave, nikakva sredstva razonode ne smiju remetiti prirodni tok, koji se u tom prostoru odvija. Nema ni sabiranja bilja, nema lova, ni hranjenja divljači, ni gradnje novih putova: neka se sačuva priroda prepuštena sama sebi, bez ljudskog utjecaja, a gdje je gospodarstvo ostavilo tragove, neka ih priroda sama liječi i briše.

Dugogodišnja nastojanja naših istaknutih prirodoslovaca i pionira na području zaštite prirode, naišla su na razumijevanje i doživjela značajno priznanje i uspjeh u proglašenju Risnjaka nacionalnim parkom i njegovim stavljanjem pod zaštitu države.

Dužnost je nas planinara, ljubitelja prirode i svih članova naše zajednice, da iskrenom suradnjom i poštivanjem te zaštite, pridonesemo svoj udio očuvanju tog dijela netaknute i sačuvane prirode naše domovine budućim generacijama.

Skijama po Medvednici

Svanulo je prekrasno jutro, puno sunca, čiji zraci su za čas ispunili našu sobu zavlačeći se u svaki njen, pa i najmanji kutak. Skočili smo iz naših kreveta i brzo se obukli. Kroz prozor koji je bio prilično zasut novim snijegom, promatrali smo debele naslage svježeg snijega, koje su potpuno prekrite stolove i klupe ispred doma, tako da se razina okoline potpuno stapala sa njihovom visinom. Još jučer oko četiri sata poslije podne počeo je padati gusti pršić, a jaki vjetar nanosio ga je u oči, da nas je natjerao sa livade iznad bivšeg činovničkog doma, gdje smo se skijali, u Tomislavov dom gdje smo i odsjedali. Mora da je pадao cijelu noć, jer ga je napadalo preko pola metra. Sišli smo da doručkujemo, a nakon toga popeli se na terasu doma, gazeći preko koljena duboki snijeg. Vrijeme je bilo izvanredno; sunčano i bez daška vjetra. Novo napadali snijeg prekrio je sve kao sag, sakrivši duboko pod sobom skijaške tragove, dok je drveće nisko prema dolje savijalo grane pod teškim teretom. Zagorje je bilo zastrto gustom maglom, a isto tako i južna strana sve do visine Medvedgrada. Jedino susjedni grebeni, koji se u blagom nagibu naslanjavaju na glavni hrbat, izvirivali su sjajući se u prekrasnoj bjelini. Trebalo je odlučiti kamo ćemo danas poći na skijanje. Nakon kraćeg dogovora odlučili smo, da se uputimo na Glavicu preko Pongračeve lugarnice i Ponikava. Namazali smo skije i krenuli prema livadi pod Tomislavovim domom. Pred domom, pa sve do livade bio je urezan novi trag ranih skijaša, koje je sunce već vrlo rano izmalo. Želja im je bila, kao i nama, da se što prije predaju njegovim zrakama. Sjurili smo na livadu i zarezali u još netaknuto plohu, dok se iza nas podigla snježna prašina. Nekoliko skijaša trasiralo je teren za skokove na maloj skačaonici, koja je podignuta na užvisini zapadne strane livade. Prošli smo kroz šumu i izbili na široki kolnik, koji vodi preko Malog Sljemena za sv. Jakob. Ispred nas su već prošli neki skijaši, a to nam je olakšalo napredovanje, jer smo koristili njihove skijaške »špure«. Niski borići kojima obiluje ovaj predio, bili su tako prekriti snijegom, da su davali dojam umjetno načinjenih »snjegevića« kojima su jedino manjkale glave. Prošli smo Malo Sljeme i Rudarski vrt. Ni od kuda nismo osjetili niti dašak vjetra, a tišina koja je vladala oko nas narušavalo je tihoo isprekidano klizanje skija po snijegu. Kod sv. Jakoba nestali su tragovi prema kapelici. Mi smo krenuli desno prema sedlu pod Rudarskim vrtom. Sada smo se morali probijati kroz duboki snijeg pa smo stoga i polaganije napredovali. Iza zadnje Mikuličke gore, nekoliko stotina metara pred Pongračevom lugarnicom, naišli smo na ozbiljnije zapreke. Grane niskog drveća sa jedne i sa druge strane prebacile su se na put pod teretom snijega i zakrčile prolaz tako, da smo morali štapovima istući snijeg sa njih da bi se mogle ponovno podignuti i tako oslobođiti prolaz. Nekoliko metara ispred nas promatrali smo zeće tragove, koji su se križali u cik-cak liniji da se već nakon stotinjak metara izgube nalijeko od puta u gustom grmlju. Polako smo konačno stigli na Pongračevu lugarnicu. Divne li slike! Iz dimnjaka male lugarnice dizao se gusti dim, a sama kuća kao da je utonula u snježnu bjelinu iz koje su izvirivali tek mali prozorići, dok su tisuće i tisuće sitnih zrnaca tog snježnog pokrivača svojim bliještavilom zaslijepljivale oči. Kao u bajci! Odavde se inače pruža divan pogled prema Zagrebu, ali on je danas bio zastrt maglom,

koja se daleko dolje prema jugu spajala sa horizontom. Krenuli smo dalje, ne zadržavajući se mnogo zbog poodmaklog vremena, ali i ovo kratko vrijeme bilo je dovoljno da upijemo u dugo sjećanje sve ove divne detalje koji su u svojoj ljepoti nadmašili i maštu. Put nas dalje vodi po zapadnim padinama Mikuličke gore te se lagano spušta u uski prosjek što ga čini potok Mikuličanec. Sada je bio zamrznut i prekriven snježnim pokrovom da ga nismo niti vidjeli. Prešavši ga započeli smo odmah sa strmim usponom na Grafov krč. Prvi dio uspona bio je dosta težak, jer smo zbog strmine puzali više nazad nego

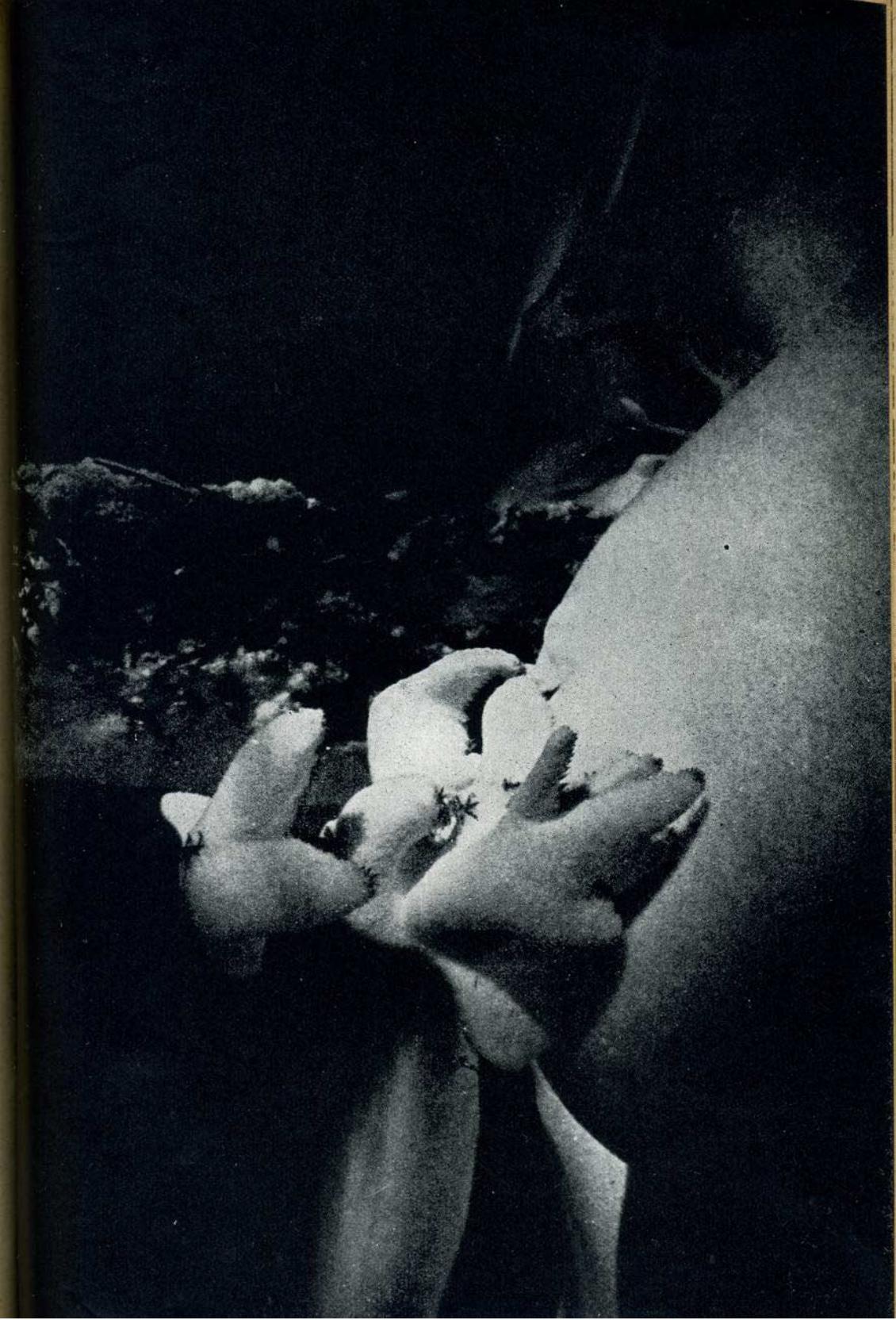

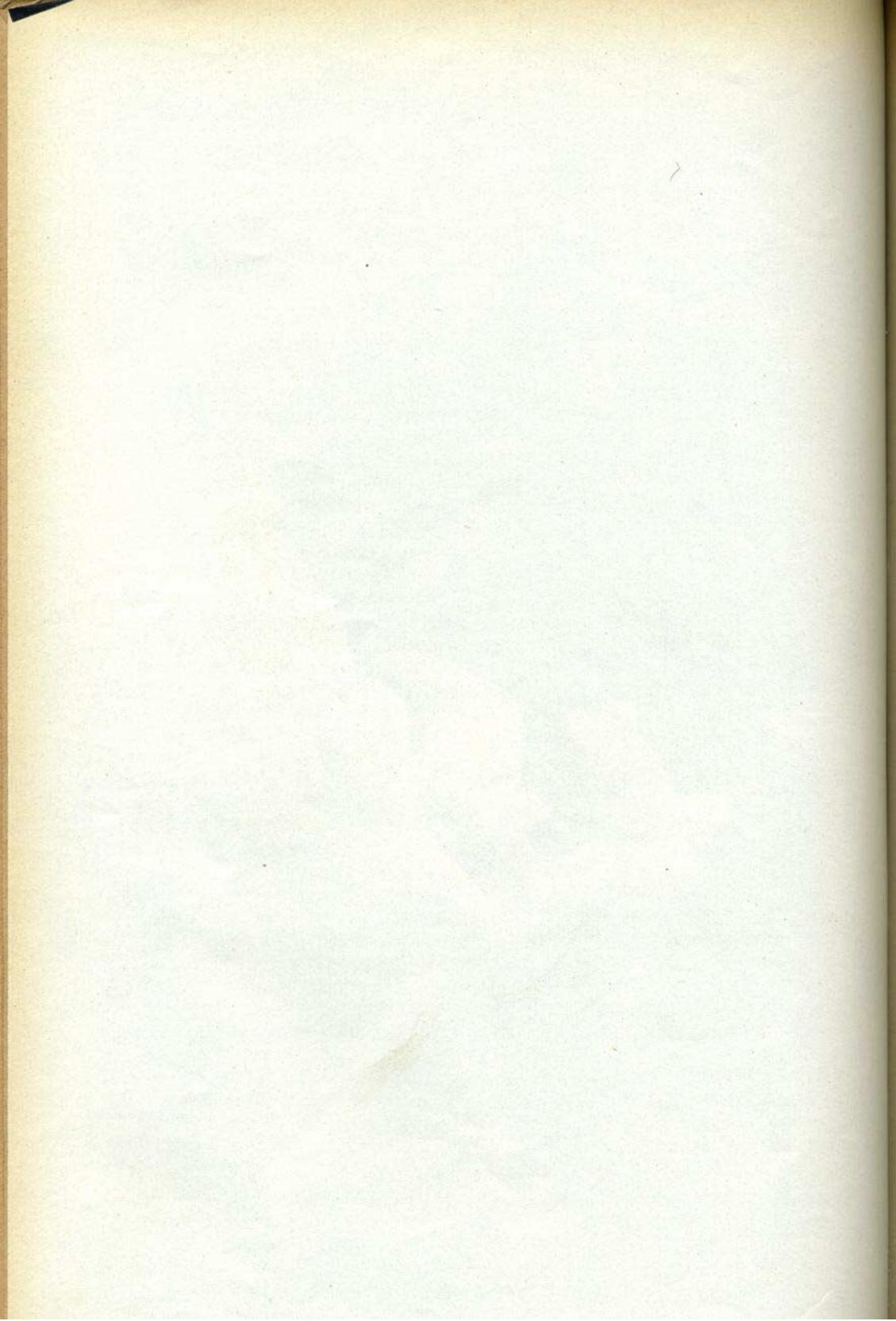
Medvednica: Tragovi zeca

Foto: E. Rakoš

naprijed, vukući pritom gomile snijega za sobom. Napredovanje je time bilo otešano, a i još kad smo se morali probijati kroz gusto granje prema koti 578, umorili smo se toliko, da smo se na malom zaravanku formalno srušili od umora u snijeg. No brzo smo ustali jer nas je na to natjerala hladnoća. Odavde se odvaja put udesno za Poljanicu, preko Drukva, a lijevo preko Falata za Ponikve. Skije nismo smjeli skinuti, jer bi inače propali do kukova u snijeg. Moj prijatelj je to pokušao, ali iz opreza samo jednom nogom, pa sam mu morao pomagati da se izvuče, jer mu ni štapovi nisu mogli poslužiti. Niti ovdje nismo mogli ostati malo dulje da se odmorimo, jer nas je sjedenje na štapovima još više umaralo. Sam početak Falata je jako strm, a kolni putevi koji vode prema dolje, dosta su vijugavi. Krenuli smo stavivši štapove između nogu, da se možemo u slučaju veće brzine zaustavljeni. Usprkos toga, padali smo često,

jer nismo bili u mogućnosti vladati skijama, koje su urezavši se u duboki snijeg imale započeti smjer. Put koji u ljetno doba služi kao jarak za vuču stabala, sada je bio od snijega potpuno izravnat sa svojim rubovima. Još nekoliko uspjelih okuka bez pada, a onda sam uspio u brzini vidjeti samo desno bijelu prašinu, da se odmah zatim i ja nađem u granju iz kojeg sam uz pomoć prijatelja jedva izašao. Dosta dugo trajalo je naše čišćenje od snijega, koji nam se bio zavukao u kosu, oči, džepove, rukave i u svaku najmanju pukotinicu. Odavde sam često za ljetnih izleta promatrao duboku usjeklinu što je sa jedne

Zapadna Medvednica pod dubokim snijegom

Foto: E. Rakoš

strane zatvara Falat, a sa druge Vrabečka gora, na čijem dnu teče Vrabečki potok sastajući se kod Šnajderovog krča sa Mikuličancem. Sada je sve to utonulo u sivo bijelu maglu iz koje izviruje samo hrbat Vrabečke gore. Na stavljamo Falatom u pravcu jugozapada, probijajući put udaranjem štapovima po debelim snježnim naslagama na granju. Na nekim mjestima je to prilično teško, jer su se grane zakopale duboko i ispreplele tako da ih i rukama moramo čupati iz snijega. Što dalje idemo, to teže napredujemo. Sreća je za nas, da je načinjen mali prosjek po grebenu i to izvan markiranog puta, jer se samo ovdje može brže napredovati. Markirani put je na nekim mjestima potpuno zakrčen tako da je prolaz nemoguć. Kad smo dolazili do takvih zapreka, zaobišli smo put tako da smo ušli ili lijevo ili desno u mladu šumicu. Kod nekih pak mesta morali smo se vraćati i do 50 m natrag i tražiti prolaz.

Izmjenjivali smo se često u čupanju granja iz snijega, jer je to prilično umaralo. Stigli smo do mjesta gdje se desno odvaja put za Jablanovec. Pogled koji se odavle pruža prema Zagorju bio je također zastrt debelom naslagom magle, kojoj je površina bila nagomilana u obliku kumulusa, nepomična, dodirujući nešto iznad gornje trećine susjedne grebene koji su u svojoj dubini sakrivali potok Jablanovec. Žao nam je bilo što smo se morali otrgnuti od tih lijepih pejsaža, ali nam vrijeme nije dozvoljavalo da se dulje zadržavamo, jer nismo znali koliko ćemo još trebati vremena da stignemo do Ponikava i Glavice. Za ljetnih izleta to ne bi bio problem, ali sada kad nailazimo svaki čas na nove zapreke koje nam oduzimaju dragocjeno vrijeme, to je i opasno, jer bi nas mogla zateći noć, a opremu za takav slučaj nismo imali. Nastavili smo put. Nakon kratkog spuštanja nailazimo na nove zapreke. Markirani kolni put sada je duboko urezan dok je sa obje strane vrlo gusto grmљe koje je nemoguće zaobići. Na par mjeseta, preko kojih su bila prevaljena mlada stabla, morali smo skidati skije, i penjati se preko njih, provlačiti se, vući skije za sobom, i skidati snijeg sa granja, da se ne bi suviše smočili. Konačno smo stigli na raskrsće putova od kojih onaj desni vodi opet za selo Jablanovec, a lijevi skreće za Ponikve. Ovdje je bilo mnogo lakše, jer je taj dio puta bio iskršten tako da smo ubrzano stigli na mjesto na kojem put presijeca mali potočić Javorčak od nedalekog jakog izvora Jambrišaka. Prešli smo preko zaledenog potoka i ušli u prvu poljanu Ponikava. Zastali smo. Bila je potpuna tišina. Nije se osjećao niti dašak vjetra, niti smo čuli šum potoka, koji na tim livadama nikada ne dostaju. Debeli snijeg koji je pokrivaо livade stoji netaknut, a potok Slivnjak negdje u dubini pod tim pokrovom, polagano probija put prema jugu. Jedva dvadesetak metara ispred nas doskakutao je mali zeko i kad nas je primijetio, pretrčao je na drugu stranu nestajući u šumi strmog obronka Dragulinca. Polagano prelazimo preko livade. Zraci sunca koji se odbijaju od snijega toliko su jaki, da smo morali staviti naočale. Sa desne strane promatrāmo ogromnu ravnicu nazvanu Premužišće, ne bi li se pokazao koji trag divljači, ali je njena površina bila potpuno netaknuta. Uspeli smo se na malo sedlo, gdje se udesno odvaja uski put za Glavicu, a lijevo prilično široki kolnik za selo Borčec. Put za Glavicu bio je potpuno zakršten gustim granjem, tako da smo odustali od prvo-bitnog nauma t. j. da se preko Glavice spustimo na Stenjevec. Sjeli smo na naprtnjače, i ukopavši noge u snijeg promatrali prema jugu gdje je bio otvoren prilično širok vidik. Od granja ispletena živica s desne strane puta bila je potpuno prekrivena dugim iglicama inja, a s lijeve strane nadvile su se duge grane visokog kestena nad nju, zatvarajući prirodni tunel. Magla je još uvijek pokrivali Savsku ravnicu, kao more koje blagim valovima oplakuje strme uvale. Na jugozapadu stršili su iz nje vrhovi Samoborskog Gorja, koji su blistajući se na popodnevnom suncu imponirali kao alpski grebeni. Usprkos umoru bili smo vrlo zadovoljni, jer je sve oko nas bilo tako lijepo, novo, ugodno za oči i umirujuće. Sve je bilo zavito u bijelo ruho, sa tisućama kristalica koji su zrcalili na površini, a uz to plavetnilo neba i svježina zraka, zamrznuti potočići, te mali borovi kao čovječuljci, sa bezbroj raznolikosti motiva grebena i šuma, sve pod netaknutim snježnim pokrovom. Nismo mogli vjerovati da se nešto takva može doživjeti i na Sljemenu. Nakon skromnog jela, nastavili smo prema Borčecu. Za nekoliko časaka nalazili smo se u gustoj magli, jureći po utrtim smrznutim putevima kroz selo Borčec da se zatim preko Perjavice spustimo u Vrapče. Magla je bila tako gusta da smo morali sve polaganje votiti. U Vrapču smo sjeli na autobus, i njime stigli u Zagreb.

Neobičan izlet

Planinari doživljuju svašta neobična na svojim izletima. No naš doživljaj na 29. XI. bio je nešto... no, radije slušajte:

Počelo je obično. Doduše, kad smo se 28. XI. uveče iskricali na radovljiškoj stanici, doznamo, da u Radovljici nema prenoćišta. To za planinare nije ništa neobično. Bavili smo se mišlu, da razbijemo prozore na milicijskoj stanici, e da bi prespavali u zatvoru, no iz straha, da se u toj gostoljubivoj ustanovi ne bi zadržali dulje, no što je planom predviđeno, odustali smo. U jednoj smo gostioni otkrili dva slobodna ležišta, u drugoj dva — za nas sedam mjesta na pretek.

Tako smo svježi i odmorni krenuli drugo jutro na »osvajanje« Begunjščice. Vrijeme je bilo divno. Čim smo izašli iz mjesta, pukao je vidik na sve strane. Na zapadu nam je impozantni Triglav, i ostali vrhovi Julijskih Alpa, na sjeveru, pred nama se dižu Stol i Zelenica, a Storžič nam krije šumovita Dobrča.

Raspoloženje i moral grupe bio je — kao i obično — dobar, dok nije počeo uspon. A uspon je počeo od sela Begunja. Najprije kroz livade i pašnjake, a zatim uz bistru Zgošu — mali planinski potok, kroz krasne crnogorične šume. Zgoša teče među stijenjem, dube kamen, i pravi male vodopade i kanjone. Put ide uz sam njen tok — negdje se je Zgoša i razlila, pa ga pokrila debelim ledom. U šumi ni žive duše. Vidik prema dolini kriju nam djelomično šumoviti grebeni, a djelomično i izmaglica, koja se je digla. Nakon dva sata uspona nađosmo se blizu lijepo zadružne staje na čistini. Sad smo tek opazili, kako daleko je Roblekova dom gdje smo htjeli noćiti. Visoko gore, gdje prestaje šuma, vidimo crnu mrlju nad bijelom sipinom. Sigurno još sat hoda. Hrabro dalje! Već smo odavna ostavili Zgošu. Muči nas umor i žed. Naišli smo u šumi na cisternu. Znači — dom je blizu. Dolazimo do jedne hrpe cjepanica u šumi. Kraj nje je tabla, kojom se mole planinari, koji prolaze, da ponesu bar jednu cjepanicu sobom. »Hajde da uzmemo« savjetuje Štefica, »opskrbniku će se lijepo činiti sa naše strane.« Poslušasmo je, i bacimo svaki kladu na rame. Postaje nam vruće. Pod nama se je pružila dolina, ispresjecana niskim, šumovitim brdima i bijelim cestama. Daleko prema Ljubljani vidim Krim, i oko njega bijele oblačke. Pravo kažu Slovenci:

Oče Krim — pušča beli dim.

Borovi se sve više izmjenjuju sa klekovinom. Odjednom iza okuke evo doma! Ali šta je to! Prozori zatvoreni, vrata zatvorena, iz dimnjaka ne dimi... Dom je zatvoren. Što da se radi? Da podđemo na vrh? Dva sata je već, a do najbližeg naselja tri sata hoda. Da se vratimo odmah u dolinu? Da pokušamo silom ući u dom? Naša nam nastojanja pokazaše, da se u dom bez ključa ne može.

Odluka je pala. Trknut ćemo do vrha, i — pošto je put dobar — po noći se spustiti u Radovljicu. No uslijed naših pokušaja provale u dom, bilo je okasnilo — pa se na vrh više nije moglo. — Sad na će sunce zaći.

Iza doma otkrili smo staju — ali na žalost bez prozora i slame. Ni u njoj se ne može prenoći.

Podoh još jednom prema staji — i ustuknuh. Iz nje me je gledalo tupim pogledom mlado žensko stvorenje. Bila je bosa i u samoj košulji. Pozdravih je — ne odgovara. Upitah je, da li zna mogućnost, da se uđe u dom — ne odgovara. Dozvah svoje drugove. Ona stalno šuti. Da li je gluhonijema? Ili luda? »Pa njoj je zima! Dajte joj nešto, da obuče!« predloži Laura. Pružili smo joj kaputić, pogledala ga je i brzo obukla. Jasno nam je bilo, da je pobegla iz nekoga okolnog sela. Ali zašto? I kako je došla ovako bosa ovamo?

Ostaviti je ovako samu ovdje nismo mogli. Po noći je voditi u dolinu? U kraju smo, koji ni nama nije poznat. Dok smo mi djevojke u nedoumici stajale oko neznanke, naša dva mladića — Vilim i Stanko — počeše nas dozivati. Preko tavanskog prozora uspjeli su provaliti u dom. Prvo, što su našli unutra, bio je par nečijih papuča. Laura se odmah sjeti, i odnese ih djevojci. Jole doda par čarapa. Djevojka je dugo oboje gledala i opipávala, a konačno obukla. Ponuđenu je hranu uporno kretnjama odbijala. Sada ostale djevojke podoše u dom, da sve pripreme za noćenje. Mene ostaviše, obzirom na poznavanje slovenskog jezika (prepostavljaljali smo, da je djevojka Slovenka), da je nagovorim, ne bi li ipak pošla s nama u dom.

Kad smo ostale same, pojela je pohlepno pruženi komad kruha, ali progovorila nije. Pričala sam joj ovo i ono, te konačno pokušala, da je povedem u dom. Djevojka me surovo odbi. No drugom se pokušaju pokori. Tek sada je počela poteškoća. I nakon provale u dom se je moglo samo preko krova. Na žljeb smo naslonili ljestve, koje smo našli kraj kuće, a odande je trebalo po glatkom krovu, pridržavajući se za žicu, kojom je krov vezan uz stijenu — do prozora, te uskočiti kroz prozor. Za nas lako, ali djevojka? Pokazah joj ljestve. Vilim joj pruži ruku, a Stanko je čuvao pozadinu. Uspela se je vješto preko ljestvi i krova. Dok smo se mi »ukrcali« u dom, vrijedne su djevojke već zapalile vatru u kuhinji. Neznanku smo posjeli na krevet, koji smo tu našli. Latismo se spremanja večere. Sada, kad smo imali siguran krov nad glavom, sad nas je tek pravo počelo mučiti pitanje: tko je neznanka? kako je došla gola i bosa ovamo? zašto? Stvaramo najčudnije kombinacije. Razgovaramo talijanskim jezikom, da nas ona ne bi razumjela, pa razgovor teže teče. Večeramo svi skupa — djevojka jede pohlepno, ali hranu grabi isključivo rukom.

»Netko zove«, povika odjednom Stanko. Potrčasmo prema prozorima i načulismo uši. No, samo nam se to pričinilo.

A što ćemo sutra s djevojkom? Nakon mnogo vijećanja zaključismo, da je drugo jutro milom ili silom odvedemo u Begunje, i tamo predamo vlastima.

Svi ćemo prespavati u kuhinji, kako si djevojka ne bi po noći učinila što na žao. Ali pošto su nam i naše kože bile drage, spremisimo se na spavanje, kao na veliku bitku. Oko jedinog kreveta u kuhinji, na kojem je spavala neznanka, poredasmo stolice i prislonisemo stol. Sa skupnog smo ležišta donijeli strunjače i pokrivače, poslagali ih po podu, utrnuli svjetlo i legli. Spavali smo malo i nemirno, i sanjali čudne snove. Budili smo se na svaki šum i tiho razgovarali.

Konačno je došlo jutro. Iskočili smo iz doma preko krova, onako saneni pred kuću...

»Na nebu zvezde še žarijo
V dolini tiki slap šumi...!

Kako je divna zora u planini! U jutarnjem sumraku Stol i Zelenica su neobično mračni. Dolina, koja nas dijeli od njih izgleda nam tako divlja i pusta.

I ne vidimo u njoj pograničnu karaulu, koju smo juče uveče promatrali. Sjeverne padine Storžiča i Kamniških krije tanak sloj nedavno zapalog snijega — koji nam izgleda plav u ove rane jutarnje sate. U selima u dolini još gori svjetlo. Jutarnja se zvona glase kroz tišinu... Od plavih, vrhovi postadoše bijeli, pa ružičasti. Ponosni Triglav bi prvi obasjan od jutarnjeg sunca. Ispod magle nam se pokaže Bledsko jezero...

Ostavimo sanjarenje! Nema se što čekati. Jole, Štefica, odnesite strunjače na mjesto! Laura, ugasi vatru! Nada, Giti, podite polako naprijed sa djevojkom prema Begunjama! Vilim, Stanko, zabijte natrag okna na kući!

Pred domom me neznanka pogradi za ruku, i primora da s njom obađem dom. Učinih to, misleći, da će otkriti njenu tajnu. Ali da! Nakon toga ona podje mirno za mnom putem prema Begunju.

Giti je prati u stopu.

Prolazimo kroz onaj lijepi krajolik od jučer. No gotovo ga i ne gledam. More me misli zbog naše čudne suputnice. Tako sam se zamislila, da sam na jednom mjestu skrenula s pravog puta. Trebalо se je vratiti. Rekoh djevojci: »Moramo nazaj, zgrešili smo pot«. Najednom — ona progovori: »Nisem nič zgrešila! Ti me ne poznaš! Kamo me pelješ?« Osjetih, da me ostavlja hrabrost. Ako me napadne, ili ako pobegne? Rekoh mirno: »Poznam te, in te peljem na svoj dom.« »Ali imaš ti svoj dom, in kje ga imaš?« upita me živo. Pokazah joj neodređenom kretnjom prema dolini: »Tamo imam dom in mater«. Djevojka reče: »Če imaš dom, potem je prav«. Slijedila me je mirno dalje. U šumi je bilo mjestimično malo snijega, koji je pred par dana zapao, i skoro se sav rastopio. Najednom se djevojka prigne, zgrabi grudu snijega, i baci mi je u glavu. Dok je snijeg, hajde-de. No što, ako počne kamenje?

Konačno začusmo udarce sjekire u šumi, i opazismo starijeg drvosjeću. Hitro mu pristupih, i upitah, poznaje li djevojku, koja s nama ide. Našli smo je golu i bosu na Roblekovom domu. »Bit će, da je jedna iz ludnice« reče mirno seljak. »Kakve ludnice? — »Pa dolje u selu je, ona velika bijela zgrada kraj crkve«. — Sad smo se tek sjetile, da smo kod dolaska ugledale tu zgradu, i nagadale, dali je škola ili kasarna. A kad tamo... Djevojka nas je i dalje pokorno slijedila, iako smo već bili posve na domak Begunja. Čisto se je slovensko selo pružilo među livadama i jesenjim šumama. Djevojku smo doveli u dvorište zgrade, i tu smo dozvale bolničarku, koja je slučajno bila pred zgradom. Sjatiše se za čas bolničarke, sestra i liječnik. Pograbiše nesretnicu, koja bez opiranja dopusti, da je uvedu u kuću. Dok smo čekale, da nam vrate posuđenu odjeću, liječnik nas je ispitivao, gdje i kako smo je našle i dovele ovamo. Zatim nas pozove na ručak, jer je bilo blizu podne. Ponijele smo se drugarski — i objavile mu, da se na putu za Begunje nalazi pet planinara jednako gladnih i jednako zasluznih za spasavanje djevojčino. Liječnik nam reče, da će on pred bolnicom sačekati naše.

Tako smo mi sa sestrom ušle u zgradu. Ovo je nekada bio grofovski dvorac, zatim kazniona, a tek sada, nakon oslobođenja, pretvorena je u ludnicu. Hodnici su široki, starinski. U njima susrećemo ljude čudna, tupa pogleda, neki nas i ne opažaju, neki nas se boje, neki nas radoznalo gledaju. To su bolesnici i bolesnice.

Naravno da smo sestrju najprije pitali tko je djevojka, što smo je doveli. Njena je povijest vrlo žalosna. Nijemci su joj pobili cijelu porodicu. U borbi

je ranjena u glavu. Od pretrpljenih patnja izgubila je pamet. Stalno misli da je netko progoni. Skriva se po kući, ali tako daleko još nikad nije pobjegla. Ne trpi na sebi nikakve odjeće osim košulje, a govorи vrlo rijetko.

Sestra nas povede u blagovaonu za osoblje. Tu su nam donijeli ručak. Dotle su naši drugovi već došli na domak bolnice. Doktor ih pozva, i upita Stanka: »Jeste li vi planinari iz Rijeke?« »Jesmo« »Izvolite unutra«. Naši se lecnuše. Biti pozvan u ludnicu nije baš ugodno! Doveli su ih k nama.

Ručak nam baš nije prijao. Kraj naše blagovaone bila je blagovaona za bolesnike. Stalno su se navirivali na staklena vrata, a tako su im čudna lica...

Brzo se spremismo na put. Liječnik nam još jednom ljubezno zahvali i reče »Do viđenja«, što mi na tom mjestu baš nismo željeli.

Čas kasnije mogao je čuti samo veselu pjesmu i smijeh planinara, koji su koračali prema Lescama — kao da su zaboravili na svu nevolju, koju su vidjeli u ovoj kući. Gledao je časak za nama, a zatim se je vratio na svoju tešku dužnost.

Ing. Radoslav Popović, Beograd

Planina Bjelašnica

Na razvodnom bedemu između Jadranskog i Crnog mora, u silnom podgorju što se prostrlo dinarskim pravcem od sjeverozapada ka jugoistoku, te na razmeđu bosanskog srednjoevropskog i subtropskog hercegovačkog podneblja, uzdigla se velika monotona kraška visoravan Bjelašnica planina (2067 m).

Ona je tip visoravni, koje su za ovu oblast karakteristične, a vezane su ovdje sedlima 1569 m visokim, i vitkim užim grebenima i vijencima.

Po klasifikaciji prof. Cvijića, Bjelašnica spada u oblast »Površi«, najmansivnije kraške planine dinarskog sistema. Sastavljena je iz bjeličastog i jedrog krečnjaka, takozvanog »dahštajnskog« vapnenca. Malo je niža od susjedne Treskavice (2100 m), bez krševa i vrhova koji bi se znatno isticali. Na vrhu je sva gola, suvata bez šume, jer pojasi prave šume ovdje prestaju u visini od 1570 m. Na krajevima ove planinske visoravni dižu se završkasti najviši vrhovi: Crni Vrh 2067 m, Krvavac 2062 m i Vlahinja 2057 m, čiji se rubovi blistaju u zlatnim sunčanim zracima. Njena gola površina, pojasi suvata, pravih alpskih suvata, djelomično ljeti oživi od brojnih stada ovaca i goveda, jer se tada prostrani suvati, prošarani tu i tamo bijelim stijenama, zazelene kao čilimi od smaragda.

Vegetacioni period na ovim suvatima je kratak, na visokim 90, a na šumskim proplancima 120 dana, zbog čega su trave, u većini, baršunasto nježne (iako ima i tvrdulja) i vrlo prikladne kao svježa hrana za ispašu sitne i krupne stoke. Pored trava tvrdulja, od kojih se volovi naročito dobro ugoje, ovi alpsi suvati, a naročito pašnjački proplanci na padinama Bjelašnice, odlikuju se osobito dobrim vrstama trave specijalnog tipa, kao na primjer: Meum Muttelina, Poa alpina. Plantago alpina, Festuca rubra var. fallax, a na vrhovima planine raste sitni plavi encijan (Gentiana).

Dok se do 1912. godine mogao naći po klisurama i kršu Bjelašnice po koji cvijetak runolista, koga planinari osobito rado trgaju, od tada je takoreći iščezao kao i sa Prenj planine. Stoga nije isključeno, da se još i danas može naći po koji struk alpske ruže, ali samo na najopasnijem prilazu zvjezdarnici, u pravcu Valentinovog Bunara, Kasov Dola i Velikog Kotla (2020 m), kuda mogu proći samo rijetki alpinisti, a ne mnogobrojni naši planinari. Pasionirani, popularni sarajevski planinar i alpinista, uvaženi drug Radoslav Lasić, pokušao je samoinicijativno da još 1932. godine presadi, na vidnjim mjestima Bjelašnice, kojih stotinak strukova runolista, koje je donio sa Čvrsnice planine (2227 m), ali u tome svom zalaganju nije imao uspjeha, jer se nijedan struk nije primio.

Ljetni stanovi čobana, takozvani »stanovi« ili »katuni«, postavljeni su iznad šumske zone, na donjem rubu svatetskog pojasa, dakle u visinama od 1600—1800 m nad morem. Stanovi su sasvim primitivni, većinom su to tri niska zida od naslaganog kamenja, bez tavanice, pokrivena običnim bukovim daskama. Na krovu često leži kamenje, da vjetar daske ne odnese. Svaki krov prokisava, a vjetar u svaki stan ima pristupa. Na pročelju su daske i tako niska vrata, da se čovjek mora sagnuti kad ulazi u kolibu. U stanu se samo u sredini može uspraviti. U kolibi nema nikakve pregrade. U začelju stoje čabrice i koritance sa razlivenom varenikom, te drveni sudovi i mještine sa širom i kajmakom. Na sredini kolibe je ognjište, gdje stalno gori vatrica ili bar tinja žeravica pod peplom. Lijevo i desno od vatre, leže ljudi svi po podu na debelim vunenim gunjcima (biljcima). Obično su ove kolibe na mjestima, gdje ima u blizini vode ili snijega. Cisterna, kao na Velebitu, nema ovdje nitko.

Početkom juna izađu seljaci najviše putem od Pazarića i od Sarajevskog Polja, i u kolektivu dogone ovce i goveda na planinu. To je osobito za mlađariju svečan dan, iako se ne slavi tako kao u Alpama. Mlađi gone ovce i goveda, a stariji idu sa tovarnim konjima, na kojima su kotlovi, korita, muzlice, gunjci, vrće sa brašnom i mala djeca. Tu na planini u najvećoj slobodi provedu po tri mjeseca, mlađi čobaneći, a stariji sabirajući bijeli smok za zimu. Ljudi se ljeti vraćaju kući sa planine da kose livade, dok mlađarija sa domaćicama i ponekim starcem ostane na planini cijelo ljetno.

U jesen, kad počnu kiše, bure i magle, čobani se vraćaju dolje u župnije krajeve, goneći pred sobom ugojenu stoku i teško natovarene konje sa sakupljenim sirom i kajmakom.

Čobanski život na planini pun je poezije i ako je težak. Ujutro kad zora svane još sve spava. Tek kad sunce dođe i u stanove, dižu se ovce i muzu. Onda mlađarija, ponajviše djevojke i mlađe žene, izgone stoku u planinu. Svaka čobanica ponese u torbi jela za cijeli dan, komad kruha i grudvu sira, pa predući i skakutajući preko stijena ide za stokom, često pjeva i podvikuje, pazeci da se stado ne rastrka i da se koje jagnje ne izgubi u šumi. O podne jedni planduju na lokvi u blizini Štirnog Dola, južno od stare planinarske kuće, drugi na Siničkoj Lokvi, sat i po hoda od zvjezdarnice, a treći i četvrti na Hranisavi kod »Kalaja jezerca« i »Zmijevca«. Ljeti bude uvijek vode u ovim pojilima, samo ju stoka gazeći veoma uzmuti.

Divota je gledati uvečer kad stoku dogone na konak, osobito gdje ima više stanova na okupu. Sa svih strana dolaze ovce i janjci. Citava vreva i graja, osobito ako ima i goveda sa klepetušama oko vrata. Ovce bleje, goveda muču, psi laju, klepetuše zveče, a čobanice zvižde i podvikuju rastavljači stada da se ne izmiješaju. Ovce dogone u stanove još za sunca, pa ih odmah redom muzu.

Tek pod sami mrak, kad su ovce već pomužene, dogone i janjce. Kad janjci opaze ovce, počnu trčati i mekati iz sveg grla, a isto tako deru se i ovce, jer se sigurno po glasu poznaju i nađu svaka ovca sa svojim janjetom. Janjci i ako su već veliki da mogu pasti travu, još uvijek sisaju.

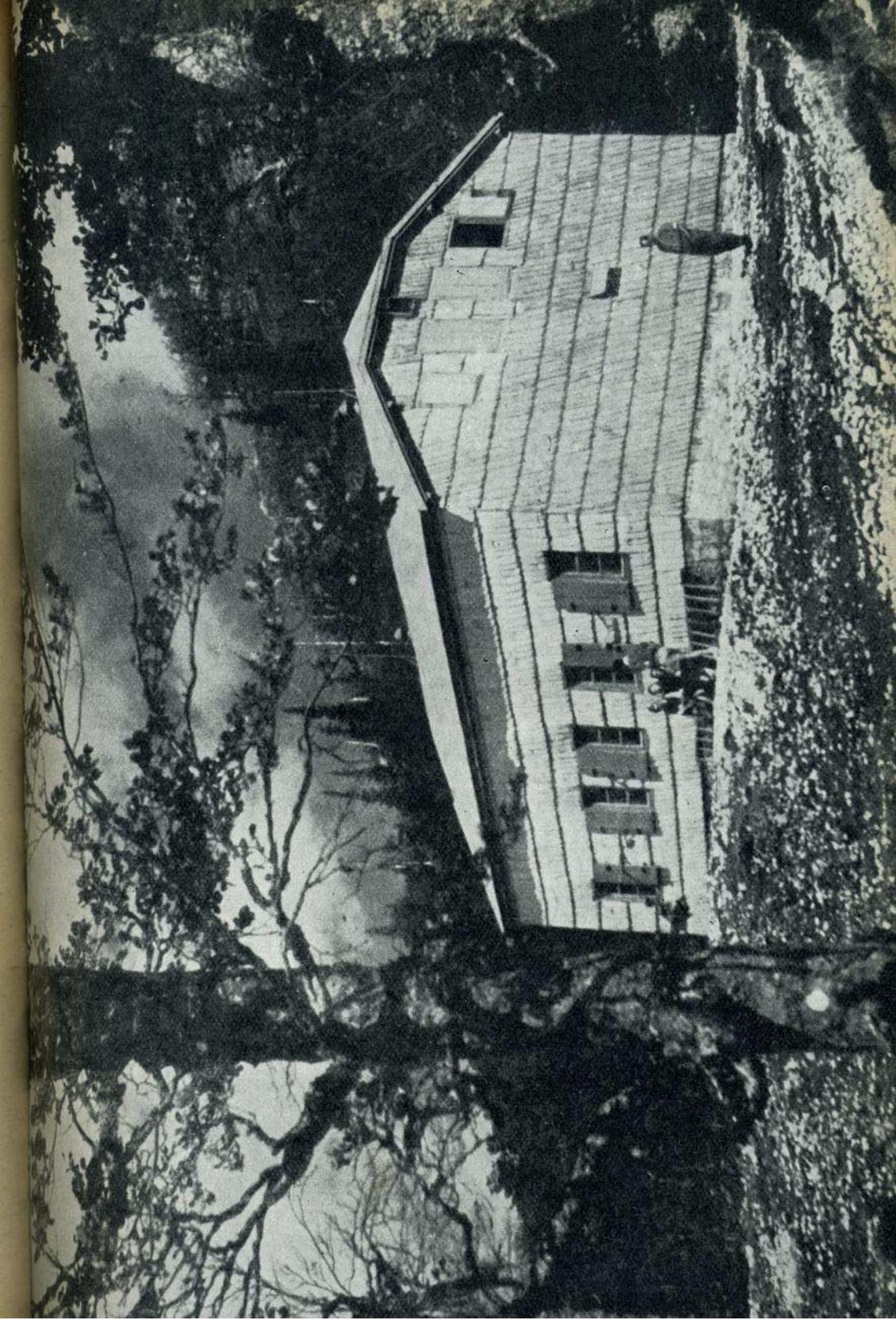
U stanovima domaćice provedu cio dan sa djecom. One se brinu za cijeli domazluk u planini, Peru i kuhaju, i hljeb mijese. Najviše posla imaju pripravljajući bijeli smok za zimu. Ujutro i uveče kad se ovce pomuzu, one uzvare mlijeko u kotlu, pa vareniku razliju u plitka koritanca, da se uhvati kajmak. Kad kajmak pokupe, stave ga u mješine, pa onda od ostalog mlijeka prave sir. Oci-jedeni sir stavljaju u čabrice a surutku pije čeljad i daju je janjcima. Kad se vrate svojim kućama, domaćice podijele bijeli smok prema broju ovaca i nikad se ne svadaju.

Rijetko gdje ima tako bogatih prirodnih pašnjaka kao što su planinske paše u visokim planinama bosanskog razvodnog gorja. To prirodno bogatstvo sočne stočne hrane izazvalo je kod bosanskog seljaka, do pred prvi svjetski rat, kako i brojno gajenje stoke, kolektivnim ekstenzivnim planinskim gospodarenjem. Međutim danas, u eri izgradnje socijalizma, odmah poslije oslobođenja, formirana su planinska intenzivna gospodarstva za racionalno iskorišćivanje alpskih planinskih pašnjaka na vanredno velikim površinama. Jedno od najvećih i najznačajnijih, nalazi se na Kupreskoj visoravni, a druga, nešto manja na Romaniji, Han Pijesku, Sokocu, Vranici, Vlašiću, Tjentištu kod Kalinovika i dr. Tu je izrađen program za unapređenje i intenziviranje tih planinskih gospodarstava alpskog tipa. (Naziv »alpski« upotrebljava se danas bez obzira na geografski položaj planina. Alpske paše su paše u bregovima nad šumskom granicom u užem smislu, ali obično se ubrajaju ovamo i mnogo niže paše).

Bjelašnica planina, odlikuje se osobito oštem klimom i najvećom količinom atmosferskih taloga-oborina. Prosječna godišnja temperatura od samo $0,5^{\circ}$, pada zimi do minus $33,5^{\circ}$, a penje se ljeti tek do $24,8^{\circ}$ Celzijusa. Ovdje stvara inje veličajne i fantastične izglede, tako rijetke i prikladne za umjetničku fotografsku kameru. Isto tako, u smjeru Štirni Dô-Zvjezdarnica, je privlačna slika sledenih maglenih kapljica, na tu i tamo poleglom rijetkom drveću koje, zbog siline vjetrova, puži po padinama, da bi se održalo. Ima ga koje se pretvorilo takoreći u vriježu da bi moglo da se održi na padinama.

Prirodnu znamenitost, kojom se Bjelašnica razlikuje od ostalog bosanskog velegorja, oličuju zračne mase različite temperature, mediteranske i kontinentalne, koje se ovdje stalno sukobljavaju i radaju neobično jake oluje. Zbog tatkog njenog izvanrednog prirodnog položaja, odakle se pruža neopisiv vidik na okolinu na sve četiri strane svijeta, u daljinu preko 80 km, podignut je tu meteorološki opservatorij, koji je sagrađen 1894. godine, kao stanica prvog reda. Građevina je tako solidno i čvrsto građena od kamena, da može odoljeti svakom i najgorem nevremenu. Građevni materijal upotrebljen je kao onaj što se upotrebljava za izgradnju najtvrdih vojnih objekata. U njoj ima i udobno sklonište za turiste, za slučaj ako ih na planini zadesi nenadano nevrijeme. Inače je ova stanica snabdjevena svim autografskim aparatima, koji bilježe svakog sata sve atmosferske promjene, kao i važna opažanja o meteorološkim odnosima bosanskog velegorja. Za vrijeme prošlog rata bila je oštećena, ali je prošle godine ponovo osposobljena za rad kao meteorološka stanica.

U analima ove stanice, zabilježeno je, da je jedne godine (1898) nad grebenom Bjelašnice projurio jedan neobično silan orkan, brzinom od 205 km na sat, i toliko tresao opservatorijem, da se pazitelj morao skloniti u cisternu. To

PLANINARSKA KUĆA NA IGDANU
PRVI SNIJEG U ŠUMI

Foto: M. Vasiljević

je bio maksimum vjetra u toj godini, kada je tišina vladala samo 21 sat. Tada je orkan počupao sve od erozije nestabilno drveće i napuklo izolirano stijenje, kovitlao njima po zraku i valjao ga pred sobom.

Rekao bih, da nijedna visinska stanica ove vrste u Evropi nije toliko izložena udaru jakih i čestih oluja kao ova na Bjelašnici. U pogledu atmosferskih taloga, podaci opservatorija ukazuju također na veoma veliku razliku oblasti Bjelašnice od drugih planina. Nije zabilježen nijedan mjesec u godini, a da nije bar jedan dan provijavao snijeg. Uslijed masivnosti planine i kraške plastike, čiji su oblici veoma povoljni za nagomilavanje snježnih masa, u zimskim mjesecima nagomila se snijeg, na nekim mjestima, preko 20 metara u visinu. Tako, uvezši sve u obzir, izlazi, da silne oborine, kišne i snježne, iznose, po mjerenu opservatorija na Bjelašnici do 3 m na godinu, dakle više nego što je zabilježila i jedna visinska stanica u Evropi.

Nasuprot ovim ogromnim atmosferskim talozima na visinama Bjelašnice na podplaninska naselja, nedaleko odavde, padne samo polovina ove količine.

Te i takve izvanredne pojave, u pogledu temperature i besprimjernih oborina, kao i ovaj upravo zaseban smještaj visokog planinskog masiva na medju Bosne i Hercegovine, dali su povoda naslućivanju da je u ledeno doba moralo biti glečera i na ovoj visokoj planini. Brižljivim istraživanjem došlo se do pozitivnog rezultata. Nedaleko nižeg opservatorija, na mjestu gdje se gorski masiv strmo ruši, utvrđeni su tragovi nekadanjeg manjeg glečera. Strana koja se je urušavala postajala je strmija, uslijed čega ju je denudacija jače ispirala i stvarala deblju plazinu. Dno ove plazine nalazi se na nadmorskoj visini od 1700 metara i pokazuje osobiti tip neke vrste terase. Akumulacioni materijal od koga je postala ova terasa, misli se, da nije ništa drugo nego kombinacija između denudacije i glečerskog nanosa prilikom topljenja.

Istina, za jednog geologa svjetskog glasa kao što je profesor dr. Cvijić, tu nema jasnih tragova postojanja glečera, jer na Bjelašnici nema nikakvih morenskih udolina kao na Prenju, ali i po oskudnim tragovima, ostali planinarski putopisci, kao na pr. Maldvini, misle, da je još jedan takav manji ledenjak ostavio svoje tragove na Bjelašnici, više spram sjevera, pod njenim vrhom Vlahinje (2057 m).

Osim što je popravljen opservatorij, na Bjelašnici su planinari izgradili od oslobođenja do danas šest planinarskih kuća i to: »Šavnik«, »Stanovi«, »Pod gradinom«, na vrhu Hranisave »Hrasnički stan« i »Sitnik«, što najrječitije dokazuje da su prirodne ljepote i položaj Bjelašnice prava atrakcija za sarajevske planinare i jedno od njihovih omiljenih izletišta.

Hidrografija Bjelašnice također se razlikuje od drugih visokih planina bosanskog gorja, jer na njoj nema gorskih potoka niti živih vrela. Nestašicu izvorske vode nadoknađuju lokve i dva jezera prirodno stvorena. Tu je ljeti svježa voda za napajanje stoke, koja nikad ne presušuje. I opservatorij se služi prečišćenom kišnicom koja mu se nahvata u velikoj, dobro načinjenoj cisterni.

Gledajući sa opservatorija svukud unaokolo, kada je zrak proziran i ništa ne ometa vidik, jasno se vidi kako je Bjelašnica opasana širokim pojasmom, pojasmom visova i pojasmom površi, stvorenim u davno proteklo vrijeme. Na ovome širokom pojusu je geološka historija ovih predjela ostavila svoj pečat, u vidu visova koji se uzdižu i do 2500 m, a imaju oblike kao iz bajke. Jedni liče na stupove sa kapama, nalik na ogromne gljive, drugi na zidove ukrašene reljefima, treći su kao kupole na hramovima, i na druge čudne oblike.

Prema istoku i jugoistoku pruža se prekrasan vidik kraj bosanske granice, na hercegovački Maglić (2387 m), crnogorski Durmitor (2522 m), Ljubišnu planinu (2239 m), pa na tromeđu stare Crne Gore, Srbije i Sandžaka. Okrenuvši se sjeveroistoku, pliva ti pogled povrh bezbrojnih sljemena bosanskog sredogorja, preko Huma, Trebevića, Romanije, Igmana i Jahorine. Daleko u daljinu, do nekih 80 km od opservatorija, gdje sa juga i jugozapada zatvaraju vidik visoki šiljci Prenja, Veleža, Čvrsnice, a među njima naročito neobični crnogorski gigant Durmitor, pomaljaju se s jugozapada i zapada, oštro obrubljeni raskidani obrisi krša. To je hrbat i grebenje hercegovačkog krša. Od juga opet potiskuje nam jasan vidik Visočica planina, Treskavica, i strmen visoke Veleži kojih se hvata divlje i razjedeno stijenje Prenj planine. Nešto više prema sjeveru, ispriječila se našem pogledu gromada Čvrsnice (2227 m), puna alpskih ruža, silno se ističući nad cijelom ovom okolinom. Tamo pak na zapadu, preko visoravni Bjelašnice, gdje vidimo oštro obrubljene i raskidane obrise krša, ovu divnu panoramu upotpunjaju i bezbrojne velike duguljaste udoline, posve pravilna ljevkasta oblika, s više nego pola kilometra u promjeru, a do nešto preko sto metara u dubinu. Te se udoline nižu jedna za drugom, te su u svaku ruku najljepše i najpravilnije pojave te vrste, koje se redaju sve u bezbroj po hercegovačkoj površi.

Cijeloj ovoj veličanstvenoj panorami, kojoj ne možemo da se nadivimo gledajući sa Bjelašnice na velike daljine, dali su današnje oblike atmosferska voda, vjetrovi i davno iščezli planinski potoci, bujice, pa i glečerske rijeke. Kroz stoljeća klima se mijenjala, zemljina površina dobijala je drugi izgled, a neobični planinski giganti ostali su kao spomenici jednog davno iščezlog doba.

Putovanje na Bjelašnicu zgodno je samo ljeti, kad gore na planini ima pastira. Zimi je planina pusta i zavijena snijegom tako, da se staze i putovi ne poznaju, pa je vjetar silovit i hladnoća toliko jaka da se ne može proći bez velikog napora i patnje.

Tko hoće da putuje na Bjelašnicu ima uglavnom tri puta, koji se upotrebjavaju kao povoljni prilazi do opservatorija. Najpopularniji je onaj koji vodi od željezničke stahice Pazarić pa do prve planinarske kuće »Šavnik«, do koje se stigne za jedan sat hoda. Onda, vijugajući uz brdo, preko »Stanova« (druga planinarska kuća) i »Sitnika« (treća planinarska kuća)-do opstervatorija, kamo se stigne za ukupno šest sati hoda. Ovaj put u podnožju vodi preko livada, zatim kod uspona prolazi kroz duboku šumu izmiješanu sa crnogoricom, i konačno kroz golo carstvo visina.

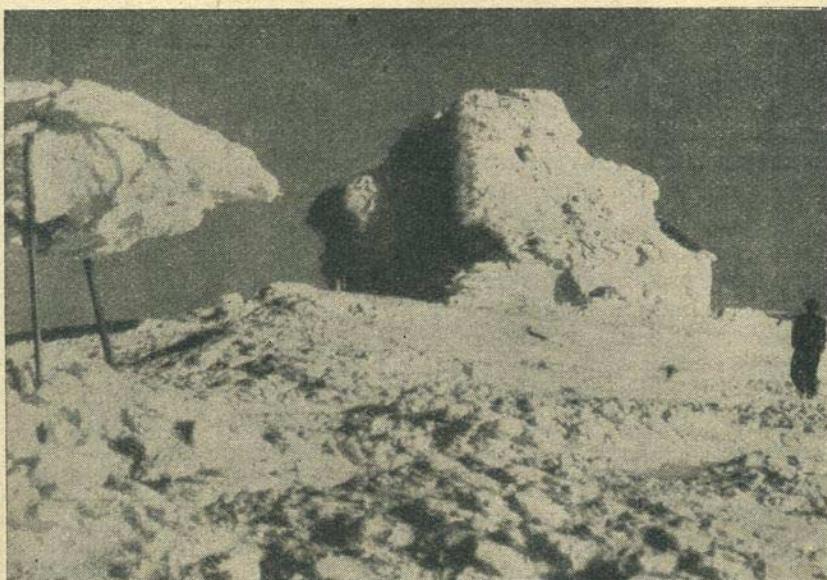
Drući put vodi od vrela Bosne sa željezničke stanice Ilijadža. Od izvora rijeke Bosne vijuga serpentinski put uz Igman planinu, sve kroz samu omorikovu šumu, te izlazi za koja tri sata hoda do »Hrasničkog Stana«, do nove planinarske kuće, i vrela, koje za sušnog ljeta presuši. Odатle se uspinjemo dalje kroz omorikovu šumu, i za jedan sat hoda stižemo na visoku ravan »Veliko Polje«. Tu pred Velikim Poljem nastaje šuma crnog bora i prostrani pašnjaci. Ljeti, oko puta, nalazi se mnoštvo jestivih gljiva: pečuraka, vrganja, medvedih šapa i paprenjaka. Kad prođemo visoku ravan Veliko Polje, uspinjući se neprestano, zalazimo u pojas šume crnog bora i omorike. Tu je mnoštvo mirisnih i sočnih jagoda, malina, divljih ribizla i ogrozla. Živa priroda u njenoj beskonacnoj raznolikosti, odvodi nas dalje uz brdo te kroz dva sata hoda, sve kroz sami bukvik, stižemo na »Štirni Do« (1697 m), gdje je do 1941 godine bila planinarska kuća. Odavde, za sat i po hoda, stiže se uz oštru strminu, golet i stijenje

u područje kržljaka, puzećih stabala, pa preko sedla, lijepim gorskim putem do ruba šumskog pojasa, do čobanskih stanova. Je li prošao sat hoda otkako se penješ od čobanskih stanova, eto te izvan kržljaka na samom vrhuncu Bjelašnice, te 2067 m visoke kršovite visoravni. Zimi se popeti ovim putem, skopčano je sa životnom opasnošću. Na ovoj strani najprije okopni snijeg. Ljeti, kad snijeg okopni, oko zvjezdarnice lete neke muhe plavičastih krila, a tvrde kao lovačka sačma, te nošene vjetrom udaraju putnika u lice.

Treći put je prilaz što od vrela Bosne, pa sa Velikog Polja poprečuje na zvjezdarnicu. To je najkraći prilaz zvjezdarnici ali i najopasniji. Za dobrog planinara koji voli i alpinizam, ovaj prilaz je ipak najinteresantniji. Od Velikog Polja presječe se u pravcu istok-zapad preko Valentinovog Bunara, Kasov Dola (bivša planinarska kuća), i Velikog Kotla (2020 m nad morem).

Tko ne će da pješači putanjama i kozjim stazama, može na polaznoj željezničkoj stanicu iznajmiti jahaćeg konja i dobiti vodiča koji putuje sa strancima uz neznatnu novčanu nagradu.

Dakle, tko umije da uživa u veličanstvu prirode i da se gore pod oblacima divi svemoći prirode, tko uživa da provede neko vrijeme u divljini i pustoši, tko hoće da vidi najstariju pastirsku nomadsku kulturu, tko želi da slika divne predjele i tko traži da proučava divlji krš, neka pođe na Bjelašnicu, zatim na Treskavicu, Prenj i Čvrsnicu. Tamo će se osjetiti sretnim i zadovoljnim.

Opservarorij na Bjelašnici u inju

*Vratite mi moje planine,
vratite njihove stijene i
tajne krikove njihovih šuma*

Ne znam da li sam se ja ljudao ili se ljudalo dno stijene ispod mene, da li su to bile sjene krošanja na vjetru ili dubina... Znam da je uže krivudavo teklo kroz karabinere, oko izbočina stijene, i gubilo se negdje gore iznad glatkih ploča pokazujući mi put. Klin je otpjevaо svoju skalu a kladivo se opet slobodno njhalo nad ponorom, i korak po korak slijedio sam trag užeta kroz stijenu...

Kasno uveče pušimo cigaretu na vrhu Kleka. Što mislim ovog trenutka? — Pokušavam postati svijestan toga. U dolini prosipa dimnjak lokomotive tisuće sitnih iskara, tisuće fenjera, tisuće želja... Srce mi je uzbudođeno dok gledam ovih tisuću želja kako se prospipaju po tamnoj šumi, kao tisuće srdaca u mladosti.

Dolje je već mrak, a ovdje još gledam crveni sutor na zapadu i ljubičastu arabsku borova na horizontu. Sve su planine postale ljubičaste, doline tamne sa bijelom prozračnom maglicom, sa snenim ljudima i lavežom pasa. Nižu se silhuetе brda svuda unaokolo, niža, viša, tamo daleko, daleko u prostorima, i nestaju ondje — na obalama Jadrana, u panonskim nizinama i maglama alpskih vrhnaca. Gledam ove beskrajne prostore i sve ih hoću sakriti u srce, da svi ostanu uvijek u meni, da ostanu ove prozirne maglice i ljubičasti borovi oivičeni zlatnim rubom zapadnog neba. Htio bih da ostane ovaj početak noći na vrhuncima kada je sve mirno, kada izgleda za trenutak da je vrijeme stalo, i sve je samo jedan divan sutorji planinski pejsaž. Stijena je tiha, mrka joj je glava i tamni njeni počeci u dubini... Ne čuje se više jeka kladiva, glas druga na istom užetu, ne prati me pogled začuđenih zvukova iz pukotina. Svega toga nema, samo se katkada otkotrlja kamen u dubinu — brže — brže — sa nekoliko prasaka završava uz bučan šum na siparu pod stijenom. Zatim opet zavlada mir — dubok kao svemir, mir kakvog prije nije bilo.

Kuda odlaze naša srca kada su sretna? Gdje su sada, dok sjedimo tihi, zgrčenih nogu, na vrhu Kleka? Ona sad lutaju sa mislima onim dalekim tamnim vrhuncima, prolaze grebenima, stijenama, stoje i gledaju tamo dalje, gledaju tamo kuda nam misli više ne mogu doprijeti. Donesite, djevojke, svoja srca na dlanovima među ove vrhunce, ispunite ih ljubavlju vrhova i stijena. Zašto su vaša srca prazna, zašto u njih ne sakrijete ove tamne šume, potoke i piramide na vrhuncima? Jeste li ikada sjedili pokraj stijene kada je vjetar razastirao maglu preko njenih ploča? Da li ste kada osjetili njenu veličinu i bojali se njene snage? Da li ste tada pogledali sebe, svoje ruke — sebe sitnog čovjeka, koji je savladao tu stijenu?

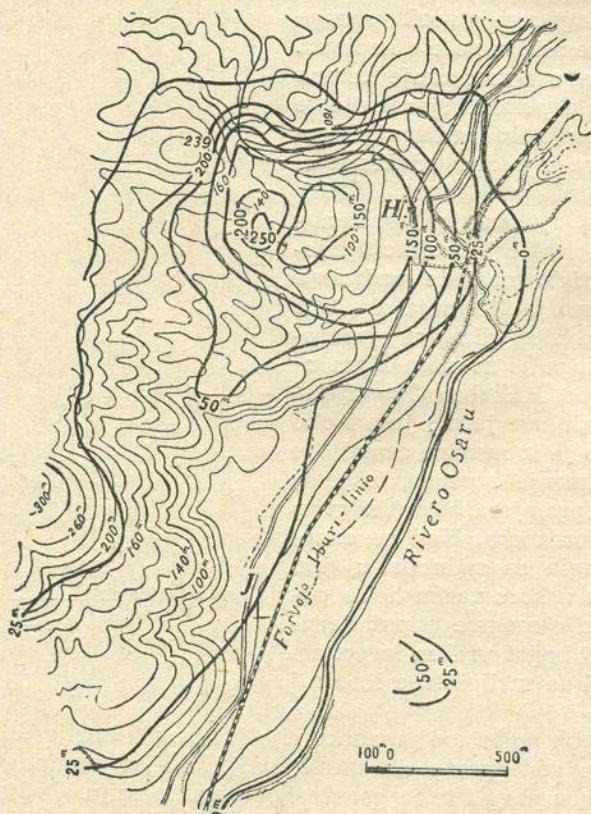
Polako silazimo grebenom sa vrha u dolinu. Kraj je postao čudesan u svijetu mjeseca i njegovih sjena. Dolje, duboko pod stijenom, klize tri sjene, nečujno, kao da ne postoje...

Stijena je ostala iza nas — vrhunac je sam; još samo čujemo tihi zvezket klinova za pojasmom druga — zvezket, koji je naš život, zvezket koji nas sjeća stijenja...

Branko Golešić

Rađa se novo brdo

Dok je Tih ocean bio još pozornica nesmiljenog rata, događale su se skoro istovremeno dvije zanimljive vulkanološke pojave na obim stranama — istočnoj i zapadnoj — ovog uznemirenog oceana. To je bilo rađanje vulkana **Paricutin** u Meksiku i djelovanje vulkana **Usu** u Japanu.

Sl. 1.

Geološka ispitivanja vulkana pokazuju nam u mnogo primjera, da vulkani izbijaju na zemljinu površinu, razbukte se i izumru. Međutim vrlo je rijedak slučaj, da ljudi imaju prilike promatrati vlastitim očima kako vulkan izbija

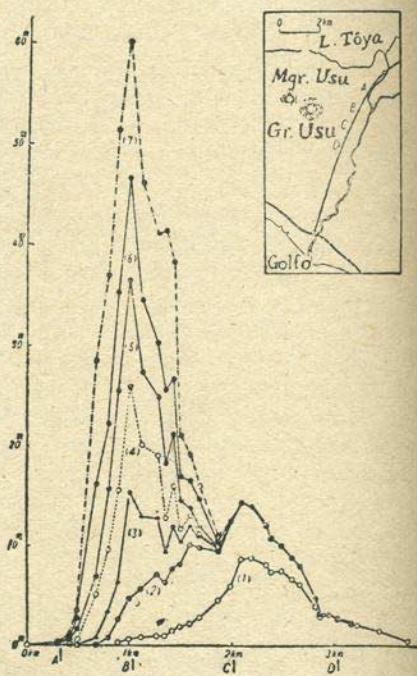
* Autor ovog interesantnog članka, objavljenog na esperantu u časopisu »La Revuo Orienta« br. 9 (septembar) 1953 (Tkio), asistent je Zavoda za istraživanje potresa Sveučilišta u Tokiju.

na zemljini površinu. Dogodilo se to g. 1943. u nekom selu države Mioachan u Meksiku, gdje je vulkan proradio usred polja te se, na zaprepaštenje seljaka, zeleno polje pretvorilo pred njihovim očima u — vulkan. Taj vulkan dobio je ime Paricutin prema dotičnom selu, i on stalno djeluje i raste.

Pod kraj iste godine kad je proradio Paricutin t. j. 28. prosinca 1943., osjetili su se jaki potresi u oblasti područja brda Usu (725 m visoko) kod jezera Tōya u Hokkaidu (Japan). Ti prilično jaki potresi ponovili su se dva dana kasnije oko 200 puta. Početkom siječnja slijedeće godine potresi su nešto jenjavali, no osjetili su se česti lokalni potresi u uzanom pojusu oko Yanagiware i Hukabe u selu Sōbetu, a istovremeno su se na terenu oko Yanagiware stvorile mnoge pukotine te se zemljište počelo uzdizati. Koncem travnja ovo uzdizanje terena nastavilo se malo pomalo sjevernije te se naročito primijetilo uzdizanje brežuljkastog pojasa zapadno od Hukabe, popraćeno čestim potresima. Nakon ovog seizmičkog djelovanja i priličnog poremećaja terena, što je trajalo 6 mjeseci, te je dostiglo najveće uzdizanje od 50 m, — počeo je 23 lipnja oko 8,30 sati kuljati prvi stup dima u sjeverozapadnom dijelu polja zvanom Kuman-tubo, zapadno od Hukabe. Ovo djelovanje je postajalo sve jače i jače i oko 10 sati provalilo je iz nutrine zemaljske kugle blato, kamenje i pepeo, te je iz novog kratera (promjera 50 m) silovito kuljala rastaljena masa. Kad se erupcija stišala, magla se zadržala u dnu kratera, gdje je uskoro zatim došlo ponovno do erupcije magme poput gejzira. Ovaj je kraj bogat vrelim izvorima, pa ih se koristi za mriještenje lososa i pastrva.

Naziv Hukaba dolazi od japanske riječi, a znači »mrijestilište«. Velike količine podzemne vode pretvorile su se ovdje, uslijed topline koju je izazvala užarena magma, u paru i to je prouzrokovalo eksploziju. Ovdje je naime došlo do eksplozije pare, a ne do erupcije uslijed juvenilnog magminog plina. Erupcije su trajale devet dana, a eksplozija, popraćena obilnim izbacivanjem pepela, uslijedila je 2. srpnja. Konačno su stanovnici toga kraja bili prisiljeni evakuirati. Ukupna količina izbačenog materijala iznosi 2,000.000 tona, a kinetička energije eksplozije računa se $1,4 \times 10^{20}$ erga.

U 8,30 sati slijedećeg dana došlo je do dviju jakih eksplozija, kojom je prilikom izbačeno 10^5 tona pepela, a zatim su eksplozije oslabile. 11.-og srpnja, nakon trodnevnih prilično jakih potresa, došlo je ponovno do jake eksplozije i stvorilo se novo grotlo, osim dvaju koja su nastala već kod prijašnjih erupcija. Do čas slabijih čas jačih eksplozija dolazilo je sve do zadnjeg dana mjeseca listopada, te su se u međuvremenu otvorila četiri nova grotla, dakle ih je u

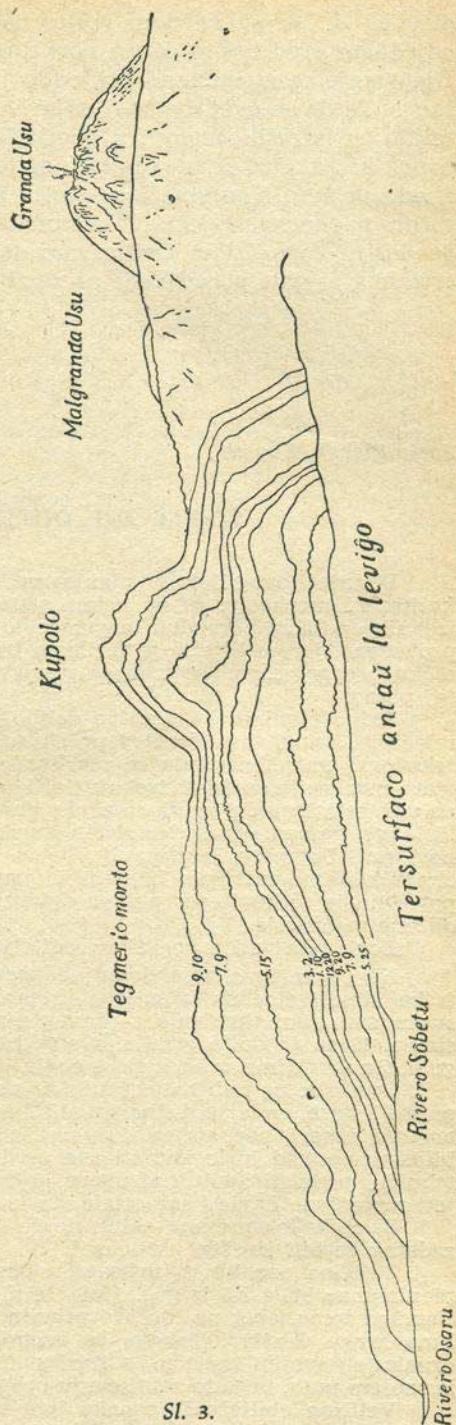
Sl. 2.

svemu bilo 7. Prilikom tih jakih erupcija nisu izbačene nikakve juvenilne usijane bombe a niti blokovi. U kolozvu i rujnu toplina izbačenog materijala i visina stupa dima povećali su se, te su učestali površinski potresi izravno pod uzdignutim terenom Hukabe.

Uzdizanje terena nastavljalo se dalje pa se 160 m visoka užvisina pretvorila u kupast briješ 300 m visok. Zbog ovog uzdizanja terena i bočnog pritiska iz kratera moralo se često premještati željezničku prugu na istočnom podnožju brda Usu. Rijeka Sôbetu zbog naglog podizanja bazena poplavila je okolno zemljište.

Tek nakon 10 mjeseci od udara jalog potresa u ovom kraju saznalo se za pravi uzrok, koji je doveo do potresa, lokalnog izdizanja zemljišta i stvaranja novog brda. Nakon eksplozije od 31. X. čvrsta masa lave počela je izbijati na zemljinu površinu posred razmaknutih kratera. Iz onog dijela briješa, koji se bio uzdigao u obliku kupole, izbio je drugi kupočasti stup lave, koji se stalno uzdizao i rastao do rujna 1945., popraćen potresima.

Zbog kuljanja jako rastežljive magme učestali su potresi i zamjetljiva promjena terena. Lava, iako je izbijala na zemljinu površinu, nije se izlijevala, već se gomilala oko grotla u obliku kamnog čepa, a brežuljak, što je nastao na sjevernom podnožju brda prilikom erupcije iz 1910., drži se, da se razvio u kriptokupolu iz lave, koja nije izbila na površinu, nego je zaostala pod zemljinom korom. Karakteristično je za ovaj vulkan, da se još mnogi takvi brežuljci nalaze rasijani oko njega. Naime rastežljiva magma izbija na padinama brežuljka zbog toga što je krater na vrhu brda zatvoren kupočastim brežuljcima Veliki i Mali Usu. Ovaj potonji novi briješ nazvan je Syôwa Sinzan (Syôwa = naziv ere prema sadašnjem vladaru, koji vlada od 1929 godine). Zar ne vidimo u tome ništa ne-

Sl. 3.

običnog da se na ravnom polju, na kojem nije bilo nikakvog kratera, rađa odjednom pred našim očima novo brdo — jedan od parazitskih vulkana Usu-a. Djelovanje ovog vulkana uslijedilo je za vrijeme rata, pa su vojne snage bile zabranile da se ovaj događaj objavi u javnosti. No ipak čitav ovaj fenomen detaljno su istražili geološki i geofizički japanski učenjaci uz pomoć stanovnika ovoga kraja. Ovo je prvi puta u svijetu, da se tako detaljno promatrao i istraživalo potrese i poremećaje zemlje popraćene erupcijama vulkana. O tome je zatim podnesen izvještaj Vulkanološkoj sekciji Međunarodnog udruženja za geodeziju i geofiziku. Ovdje sam dao opći pregled toga djelovanja i pokazao crtežima nastale poremećaje na zemljinoj kori.

Sa esperanta preveo:

Marinko Đivoje

Josip Plaček, Zagreb

Osvrt na održavanje markacija

Hodajući ovog ljeta po planinama, naišao sam na mnoge nove i obnovljene markacije. Te markacije su na nekim putovima bile dobre, odnosno izvedene u smislu izdanih uputa za provedbu te zadaće, ali u najviše slučajeva te markacije nisu dobro provedene, jer osoblje koje je imalo izvršiti ovu zadaću, nije bilo upućeno na tehničku prepripremu, koju mora poznavati svaki onaj koji kani besprikorno obaviti taj posao.

Jedno planinarsko društvo dobilo je zadaću da izvede markaciju na određenoj relaciji. Članovi toga društva počeli su radom, jer je markacija morala biti gotova tekućeg ljeta. Obnavljala se markacija po starim oznakama. Ako se ima obnoviti stara markacija, onda to treba učiniti za sve od reda, u koliko su stare oznake ostale na važnosti. Događa se, da se siječe šuma, bujice naprave nanose, stvaraju se kaljuže ili lokve, pa se mora smjer starih oznaka izmjeniti, pa je onda potrebno izmarkirati novi put. Pogrešno je obnavljati staru oznaku samo jednom bojom, bilo to da se obnavlja samo nutarnja bijelom ili vanjska crvenom bojom. Podlogu stare oznake potrebno je zadržati, jer praksa dokazuje da su one dugotrajnije nego sasvim novo oličene markacije.

To je bila velika pogreška voditelja markacione grupe.

Na raskršćima nije dovoljno posvećena pažnja. Svugdje gdje se odvaja put treba staviti strelicu u smjeru kretanja, ili oznaku pojačati, kako bi se izbjegla svaka sumnja i skretanje s pravog puta. Sve je dobro išlo dok su se redala jača stabla. Kada je došlo grmlje, sve je bilo zaraslo, stare se oznake ne vide, i put se gubi. Znali su ime vrha kuda trebaju doći, ali nisu znali gdje se taj vrh nalazi.

Ovako se ne radi na terenu! Ako postoji zadatak za provođenje markacije jednog puta ili staze, onda je dužnost voditelja markacione grupe najprije proći čitav put u orientacione svrhe, uvjeriti se na licu mjesta što je potrebno obaviti, zapisati u bilježnicu i kod kuće izvršiti sve predradnje, a to je: urediti boju, napisati table, tehnički podučiti svoje sudrugove koji će obavljati posao, naoštiriti sjekiricu, ponijeti razredivač, čavle i sve ostalo što je predviđeno za pravilno obilježavanje puta.

Samo tako spremna ekipa ne će imati nikakve smetnje u obavljanju posla, a zadatak će biti izvršen u cijelosti.

Veličina oznake za markaciju iznešena je u uputstvima otiskanim u »Našim planinama« br. 4 i 5 iz god. 1950., te u brošuri koju je izdao Planinarski savez BiH. Usprkos tome, opet ne ide sve pravilno. Neko društvo obavlja markaciju u inicijalima svoga društva. Takovo se šarenilo mora izbjegići. Ono može staviti tablu ili oznaku sa svojim imenom, o izvršenom radu, ali se ne može služiti drugim obilježavanjem puta, nego to zahtijevaju propisi izdani od Planinarskog saveza Jugoslavije.

Veličina obilježenih oznaka igra vidnu ulogu. Ne možemo se zadovoljiti stavljanjem oznaka bilo kakve veličine, jer time nije udovoljeno potrebi. Oznaka neka

bude one veličine koja je usvojena uputstvima, jer se male oznake ne vide noću, a pogotovo ako su na većoj udaljenosti.

Pristup objektu treba obilježiti sa svih strana, a ne forsirati samo onaj koji bi imao biti glavna arterija. Planinari se kreću u svim smjerovima i njima nije zadovoljstvo hodati jednim te istim putem.

Moglo bi se također prigovoriti postavljanju samih oznaka. Kolikogod je pisano kako treba oznake ocrtavati, vidjet ćete ipak da ih neki stavlju na trbu stabla, ili pak odozgo na kamen, tako da je ne vidiš dok k njoj ne dođeš. Oznake moraju biti toliko udaljene jedna od druge da se može na prvi pogled opaziti. Koliki su pošli markiranim, a izašli negdje nemarkiranim putem! Kada ga upitaš kako je zaošao, baca krivnju na markaciju. Markacije se moraju izvršavati za vrijeme ljetnih mjeseci dok je drveće u zelenilu, jer inače može liše zakloniti oznaku, a time nije postigunta svrha. Mlado granje treba posjeći, raslo ono odozdo ili na samom stablu. Oko oznake mora biti čistina. Što se događa zimi sa crnogoričnim stablima? Granje borova savija se pod težinom snijega i potpuno sakriva oznaku. Za takve putove treba predvidjeti zimsku markaciju na stupovima i tablicama. Ako kraj, kroz koji treba proći, obiluje drvećem, onda tu treba stavljati oznake mnogo više (oko 2 m) nego obično, računajući na visinu snijega koji ih žnade zatrpati.

Gdje ćemo stavljati oznake na raznolikom terenu gdje ima stijena i drvlja? Teren, koji ujedno služi za zimski sport i treba markirati na taj način da se oznake stavljaju što više. Ako u tom predjelu nema kuća, a nema mogućnosti za skijanje, onda se one stavljaju na kamen, zato što su manje izložene opasnosti uništavanja sjekirom, ili ozleđivanju, pogotovo ako se nalaze u prebornoj šumi gdje šumske vlasti nemaju obzira i ruše stabla prema potrebi.

Oznake treba stavljati u određenim bojama: bijela cinkova i crvena pompejska sa nešto miniuma. Mnogi odstupaju od ovih boja. Tako se vidi čisti minium, ili druge, dapaće lak boje. To nije dobro. Tko je video rad s miniumom na Prenju ili Durmitoru, mora doći do uvjerenja da te boje ne će izdržati dulje od tri godine, pogotovo tamo gdje direktno na njih djeluje sunce. Zašto treba uzimati zemljani boju? Zato što je ona otporna protiv sunca i vlage i ne blijedi. Šteta je trošiti toliko znoja i energije kod obilježavanja putova, ako će to sve trajati kratko vrijeme.

Kod boje važno je pogoditi njenu gustoću. Vidaju se mnoge markacije sa »suzama«, a to znači da je boja bila rijetka. Gustu boju treba prorjeđivati postepeno prilikom lanenog ulja ili razređivača, te prije početka markiranja napraviti nekoliko pokusa. Sviše gusta boja otežava rad. Njena rijetkost mora ići do gustoće meda.

Kod izvođenja markacije, uslijed nepažnje kod nošenja kistova, dogada se, da se oni dotiču i tako bijelu boju omrljavaju crvenom.

Ovakvo mrljanje kistova nastaje također, ako se najprije markira crvenom, a onda bijelom bojom. Stoga treba paziti da se kistovi drže odijeljeno, jer u protivnom bijela boja ne odiše bjelilom, nego postaje ružičasta, a to moramo izbjegavati.

Ako markaciju vršimo u jednom smjeru, onda moramo naročitu pažnju posvetiti oznakama za povratak. Opažamo, da je kod nekih markacija posvećeno puno pažnje, ali samo u jednom smjeru, dok su one za povratak stavljenе samo na nekim mjestima i to manjkavo. Ovo se ne smije dogadati.

Ekipi za markiranje od 6 ljudi, opremljenim sa svim pomagalima, potrebno je utrošiti dva puta više vremena, nego što je potrebno planinaru pri laganom hodu. Veće grupe kod markiranja neka se izbjegavaju, jer se rad ne može odvijati pod jednim nadzorom. Bolje je napraviti dvije manje grupe. U toj grupi prvi nosi sjekiru i čisti teren, druga dvojica liče bijelom bojom, a ostala trojica rade crvenom bojom.

U ovo nekoliko redaka osvrnuo sam se na ono što sam zapazio na terenu i na ono na što je potrebno pripaziti, kako bi markiranje puteva postiglo svoju pravu svrhu.

Ima još jedna stvar.

Na mnogim vrhovima postavljene su planinarske kutije. U njima nalazimo manju upisnu knjigu, olovku, žig i jastučić. Kako su izgradene ove kutije? Neke su od jačeg, neke od slabijeg materijala, ucementirane i sa poklopcom. Što smo našli kod dolaska na vrh? Otvorenu kutiju. Da li je to namjerno učinjeno ili ju je vjetar otvorio? Ima jednog i drugog slučaja. Knjiga je mokra, tintom pisane bilješke (ili tintanom olovkom) su razlivene, korice od tankog materijala su savinute, a negdje pliva knjiga u vodi. Kakve su manjkavosti ovdje? Kutija mora imati baglamu da

se kroz nju može provući drovo i da se može pri svakom odlasku dobro zatvoriti. Na dnu kutije nema rupica. Kako bi knjigu i drugi pribor što bolje sačuvali, treba sve ovo stavljati u jednu, knjizi odgovarajuću pocinčanu kutiju, i time očuvati od svakog nepogodnog vremena.

Kutija je posvećena vrhu. Mnogi planinar nosi svoju spomen knjigu i gdje god dode stavlja u nju žig kuće, vrha, i t. d. Sto se događa? U mnogim kućama, a pogotovo na vrhu događa se, da je jastučić posve suh. O tome treba voditi više brige. Svako društvo koje postavlja kutije, treba voditi računa o kutiji i o priboru u njoj, i pravovremeno popunjavati potrebnim stvarima.

Božica Benčić, Kutina

*Naš izlet na Kalnik**

Bilo je tmurno, proljetno jutro... Sivi oblaci lijeno su se vukli preko neba te se činilo da će nas iznenaditi kiša. Premda bi jedna takva topla proljetna kiša koristila usjevima, mi je nismo s radošću očekivali.

Mladi planinari Kutine na Kalniku

Na željezničkoj stanici stoje veseli izletnici planinarski odjeveni, sa teškim cipelama, dalekozorima i naprtnjačama. Ostali putnici nas sa zanimanjem i čuđenjem promatraju.

Stigao je vlak.

Oprostivši se od roditelja i rodnoga kraja, iz naših je mlađih grla zaorila vesela i snažna pjesma »Ostali su bregovi za nama, njive drage zavičaja mog« ... Ubrzo se nadosmo u društvu starijih putnika, koji su nas, čudno gledajući, pitali kuda putujemo. Upustili smo se s njima u razgovor. Pričali smo im mnogo o našem tek osnovanom planinarskom društvu, koje vidno napreduje. I tako u razgovoru, šali, pjesmi i zabavi stigli smo u Zagreb.

* Autor ovoga članka je učenica osmogodišnje škole u Kutini. Op. ur.

Nebo se razvedrilo i sunce se pokazalo. Dakle, kiša ne će padati. Bez ikakvih vremenskih nepogoda možemo ići na Kalnik. Vrlo smo bili sretni, zadovoljni i veseli.

Nakon nekoliko sati čekanja u Zagrebu ušli smo u vlak za Križevce. I opet mnoga pitanja od znatiželjnih putnika. Kako se zove naše društvo, koliko imamo članova, gdje smo dosada bili na izletu, kuda ćemo još ići i kamo sad idemo. Ponosno i vrlo uljedno odgovarali smo da putujemo na Kalnik.

Vrijeme bijaše lijepo. Sunce je svojim toplim proljetnim zrakama obasjavalo krasne šume i bregove, gajeve i dolove. Zaista, osjećali smo se sretnima, promatrajući s prozora vlaka krasan proljetni dan.

Na Kalniku

Foto: E. Rakoš

Vlak je stao i mi smo sišli. Neki članovi PD »Kalnik«, dočekali su nas i poveli putem za Križevce. Pred nama se u magli dizao ponosni Kalnik. Da li ćemo mi zaista ići tamo, začuđeno smo postavljali pitanja vodičima. Jest, za nekoliko sati, stići ćemo na cilj, odgovorili su nam oni.

Po širokoj, čistoj križevačkoj cesti, laganim planinarskim korakom, pomno razgledajući grad išli smo u grupama put Kalnika. Križevčani su nas promatrali i ne pitajući nas kud idemo, jer znaju i vide da smo planinari. A planinari, koji dodu u njihov grad, idu na Kalnik.

Vjerojatno će vas zanimati kakav je bio put, kojim smo prošli. U početku ravnice, kasnije uzvisine. Osjećali smo mali umor, ali veselje da ćemo vidjeti Kalnik, nadvladao je umor.

Sunce je zašlo za Kalnik. Sad smo ga mogli jasno vidjeti u krasnom predvečerju.

Na podnožju smo. Kalnička šuma se ovila u tihu i tamnu proljetnu noć. Sve je tih, samo kroz tamnu noć odjekuju veseli povici mlađih i poletnih pionira — planinara. Uspinjemo se. Uspon je težak, upravo neugodan. Ali nismo klonuli. Ispod samog vrha ugledali smo svijetlo. Upućivali su nas vodiči: »To je planinarski dom.«

Prolazili smo pokraj nekoliko seoca, koja su se sastojala od nekoliko malenih kućica. Lijepo je vidjeti te kućice u velikoj kalničkoj šumi.

Oh! Kako je krasno nalaziti se u tom planinskom kraju! Tiha noć, svježi zrak, miris rascvjetanih voćaka — sve to opaja mlade planinare.

Na nebu se pokazao srebrn mjesec. Svojim svijetlom obasjavao je šumu, pokazivao nam put i činilo se kao da nam govorи: »Još malo, i eto nas na cilju.«

Zaista! Dom nije bio daleko. Uskoro smo stigli do njega. Gledali smo put koji smo prošli. Oko 16 km. Daleko u dolini vidjeli smo rasvjetu grada Križevaca. Vidjeli smo i svjetla onih malenih planinskih seoca.

Planinarski dom na Kalniku nalazi se na lijepom mjestu ispod samoga vrha. To je zgrada izgrađena u prizemlju od kamena, dok je prvi kat drven.

Ušli smo u dom, gdje smo čuli još jednu radesnu vijest. Planinari Novske, koji su nedugo gostovali kod nas, bili su u domu, ali umorni od noćnog puta otišli su na spavanje. Našem veselju i radosti nije bilo kraja.

Popili smo topli čaj i razgledali dom sa lijepim slikama, parolama i natpisima. Na pročelju doma ističe se petokraka sa natpisom »Kalnička mi gora mati«.

Vrijeme je poodmaklo i mi smo pošli na spavanje. Iako nije bilo za sve mjesta na krevetima, brzo smo se smjestili i slatko usnuli.

Osvanulo je krasno, vedro, toplo proljetno jutro. Tek smo sada mogli dobro pregledati dom, stijene, koje se nalazi iznad njega, lijepu zelenu dolinu, koja se pružila pred njim i stari grad, koji se nalazi na strani doma.

Iza doručka smo se slikali i zajedno sa drugovima planinarima iz Novske pošli na ruševine staroga grada Kalnika. Divili smo se krasnim vidicima, krasnim planinama. Sunce je obasjalo dolinu, briješa sa lijeve a stari grad sa desne strane, obasjalo je najviše vrhove Kalnika i dom.

Uživajući na topлом proljetnom suncu slušali smo zanimljivo izlaganje našeg nastavnika Tomislava Jagića, koji je govorio o znamenitosti i prošlosti toga grada. Njegove glasne i jasne riječi odzvanjale su na ruševinama grada.

Ali ipak, nisu bili svi na starome gradu. Nekoliko drugova ostalo je kod ražnja sa masnim odojkom, kojega su pripremali za ručak. Oni su se također zanjeli zajedno s nama u XIII. stoljeće, u stari Kalnik-grad.

Iza toga pošli smo na stijene iza doma t. j. na najviše vrhove Kalnika. Nizale su se stijene jedna do druge. Sve smo prošli.

Upravo nam nedostaje riječi, kada bismo vam željeli opisati vidike sa tih visokih stijena.

Ali još nešto! Skoro smo vam zaboravili kazati da imamo u iskaznicama udaren žig Kalnika i da smo upisali svoja imena u spomen-knjigu.

Poslije ručka pošli smo sada, već poznatim putem, u Križevce. Žao nam je bilo rastati se od Kalnika.

Okićeni planinskim cvijećem, prošavši u dva dana put od 32 km. stigli smo na križevačku željezničku stanicu. Veseli, zadovoljni i sretni zajedno s planinarima iz Novske putovali smo kući. Bili smo umorni, ali nismo klonuli. Kroz prozore vlaka u magli smo gledali Kalnik.

Naš izlet bio je lijep, jedan od najljepših dosadanjih izleta. Sa Kalnika ponijeli smo neizbrisive utiske krasnih naših planina.

Prvi jugoslavenski speleološki kongres

Ispitivanju krša, naročito špilja, pridaje se u svijetu sve veća važnost, pa je poput drugih kulturnih država i kod nas nastala potreba, da se osnuje savez svih speleologa u državi. U tu svrhu je sazvan 1. jugoslavenski speleološki kongres, koji je održan od 21. do 23. siječnja o. g. u Postojni. Na kongres je stiglo 106 delegata iz čitave Jugoslavije. Najbrojnije je bila zastupana Slovenija sa 58 delegata, zatim Hrvatska sa 21, Srbija sa 12, Crna Gora sa 4, Makedonija sa 1, dok je Slobodni teritorij Trsta izaslao 4 delegata. Speleološke sekcije planinarskih društava iz Hrvatske izasla su 8 članova, a iz Srbije 2 člana.

Kroz tri dana intenzivnog rada pretresena su različita organizaciona pitanja i pročitani brojni referati, tako na pr. o razvoju i stanju istraživanja krša, naročito špilja u pojedinim republikama. Referat za Hrvatsku pročitao je referent za špiljarstvo Planinarskog Saveza Hrvatske. Iz referata o I. međunarodnom speleološkom kongresu, koji je održan prošle godine u Parizu, čuli smo, da će se slijedeći međunarodni speleološki kongres održati 1956. u Jugoslaviji. Zanimljiva su bila predavanja o fotografiranju u špiljama, o tehnicu ispitivanja špilja, o geofizičkim metodama koje se primjenjuju kod ispitivanja krša, o špiljskoj fauni i flori, o važnosti ispitivanja špilja kod hidrološkog ispitivanja krša, o speleologiji u našem vodnom gospodarstvu, o različnim geološkim i paleontološkim problemima, o prehistoričkim nalazima u špiljama i t. d. Govorilo se o bibliografiji krša, o jedinstvenom katastru i popisu špilja te o problemima krške nomenklature.

Program kongresa bio je opsežan pa su istodobno morale odijeljeno raditi pojedine sekcije, na pr. tehnička sekcija, zatim biološka i arheološka sekcija, dok je posebni odbor radio na novom statutu.

Za vrijeme kongresa bila je otvorena speleološka izložba u prostorijama Zavoda za ispitivanje krša Slovenske akademije znanosti i umjetnosti. Na toj izložbi vidjeli smo bogatu speleološku literaturu u raznim jezicima, raznu opremu i instrumente potrebne kod ispitivanja špilja, počam od karbidne lampe, radnog kombinezona, užeta, raznih ljestava, kompasa, daljinometra, visinometra, teodolita, pa do gumenog čamca i t. d. Izloženi su bili raznoliki oblici sigastih tvorevina, presjeci ponora i špilja, zatim mnogobrojni nalazi iz špilja, od najstarijeg kamenog doba, sa raznim ostatcima izumrlih životinja. Razne školjke, puzevi, nagorjele kosti pa i pougljenjelo žitno zrnje, što je nadeno u špiljama, kazuju nam čime se je hranio pračovječ. Izložena je bogata recentna špiljska fauna slijepih kukaca, muha, račića, crvi, a dakako i čovječe ribice i dr.

Pod vodstvom drugova dra. Savnika, Pretnera, Seliškara i drugih pregledali smo Postojnsku špilju te posebnu biološku stanicu u špilji, gdje se proučava špiljska fauna i flora u naročitim inektarijima i akvarijima.

Cetvrti dan bio je određen za cijelodnevne ekskurzije u Škocijanske jame i Predjamu sa historijskim Predjamskim gradom, koji je sagrađen na ulazu u špilju još u 15. stoljeću. Jedna skupina sudjelovala je u praktičnom speleološkom izletu u jednu ponor-pećinu kod Prestraneka.

Organizacija je bila vrlo dobra, samo treba podvući da je bilo nešto prekratko vrijeme da toliko opsežno gradivo, kojeg je valjalo obraditi. Plodan i obilan rad na kongresu očitovoao se u zaključcima. Osnovan je speleološki savjet Jugoslavije, a u roku od 6 mjeseci osnovat će se u svakoj republici po jedno speleološko društvo u koje će ući razne speleološke sekcije društava, na pr. speleološke sekcije kod pojedinih planinarskih društava, a takvih ima danas u Hrvatskoj 6, zatim razne ustanove koje se bave ispitivanjem krša i sl. Brigu oko osnutka društva u Hrvatskoj preuzeo je Geografsko društvo u Zagrebu na čelu s prof. dr. J. Roglićem, koji je kroz čitavo vrijeme kongresa bio vrlo aktivan. Istodobno je pokrenuto izdavanje jednog zajedničkog časopisa, (speleološka sekcija P. D. »Željezničar« već je izdala prvi broj svog časopisa »Speleolog«).

Na kongresu smo mnogo toga čuli, vidjeli i naučili. I filatelisti su došli na svoj račun, jer je tamošnja pošta rabila poseban žig kroz sve dane kongresa. Planinari pak, koji su i onako tijesno povezani uz prirodu, moraju se više angažirati u radu za otkrivanje podzemnih ljepota i kod ispitivanja našeg podzemlja, koje krije u sebi bogato i neiscrpno, ali još neistraženo naučno blago.

Izvještaj o organizaciji gorske službe spasavanja

Prema izraženoj želji na glavnoj skupštini U. I. A. A., održanoj 24. lipnja 1953. u Delfima (Grčka), Uredništvo »Naših planina« primilo je naknadno nadopunjeni izvještaj o organizaciji gorske službe spasavanja u Austriji, koji je održao na toj skupštini Dr. Hermann Hiltcher, a koji zbog zanimljivosti objavljujemo u našem časopisu.

Sa posjetom planinama povezane su opasnosti, koje mogu dovesti do nesreća. Stremljenje planinarskih udruženja svodi se u prvom redu na mogućnost sprečavanja takvih nesreća, no njihova je zadaća također osigurati akciju pomoći, gdje se je desio neki nesretni slučaj u planinama. U zemljama, gdje se vrše mnogi usponi i pohodi u planine, te se prema tome dešavaju i nesreće, tokom vremena razvila se služba spasavanja u planinama, koja svoje uređaje i sposobnosti pruža unesrećenim planinarima na uporabu. Austrija kao gorovita zemlja započela je već u prošlom stoljeću sa organizacijom gorske službe spasavanja. Danas postoji u toj zemlji vrlo dobra organizacija, koja djeluje pod nazivom »Austrijska gorska služba spasavanja«. Organizacija je samostalno pravno lice, koje neovisno od bilo koga izvršava svoje zadatke. Iznijet ćemo samo neka gledišta, koja su od općeg interesa.

Tko da pruža pomoć kod nesreća u planinama?

Prije opstojanja neke organizacije za spasavanje u planinama, unesrećenom su u prvom redu pružili pomoći njegovi drugovi. U mnogo slučajeva njihove snage nisu dostajale, trebalo je naći druge pomagače. Pomisao, da se upotrebni organizacija »Crvenog križa« nije bila provediva, jer ljudstvo »Crvenog križa« nisu bili planinari. Oni dakle nisu bili dorasli svim zahtjevima, koje je iziskivalo spasavanje u planinama. Planinski vodići po zvanju također sudjeluju kod akcija spašavanja, no time nastaju veoma veliki troškovi. Stoga oko godine 1895 udružuju se planinarske organizacije u Austriji i osnivaju organizaciju pod imenom »Alpski spasavalaca odbor«. Kao pomagači stavljaju se na raspolažanje najbolji planinari. Oni rade počasno i besplatno. I u Bavarskoj se osniva slična organizacija. Iz »Alpskog spasavalaca odbora« općenitom razvojem nastala je organizacija Saveza »Austrijska gorska služba spasavanja«. Danas ima u Austriji oko 3200 dobrovoljnih planinarskih spašavalaca.

Osim toga obavezni su opskrbnici planinarskih domova i od vlasti priznati vodići kod nesretnih slučajeva u svako vrijeme pružiti pomoći. Isto tako je razumljivo samo po sebi, da svaki planinar, koji bi se slučajno nalazio u blizini mjesta, gdje se je dogodila nesreća, odmah sve svoje snage stavi na raspolažanje. Pod vodstvom jednog izobraženog čovjeka mogu i neizvježbani planinari pružiti dragocjenu pomoći. Često je moguće sa ovakvim pomagačima provesti cijelu akciju spašavanja.

»Austrijska gorska služba spasavanja« je organizacija, koja obuhvaća cijelo područje Austrije. U svakoj pokrajini postoje pokrajinska vodstva. Svako pokrajinsko vodstvo ima stanice, kojih je sada oko 230. U stanicama su okupljene momčadi, koje mogu djelovati na određenom području. U okviru stanica ima više obaveštajnih točaka, sada oko 1400 u Austriji. Njihova je dužnost obavještavanja o nesretnim slučajevima.

Spasavaoci se sastoje iz najrazličitijih zvanja i zanimanja, a u slučaju uzbune odmah se stavljaju na raspolažanje.

Izobrazba spašavalaca

je najvažniji zadatak, koji mora izvršavati gorska služba spasavanja. Samo jedan najbolje izobraženi spašavalac pruža jamstvo, da će neki unesrećeni planinar biti sigurno i brzo spašen. Izobrazba nije stoga samo pažljivo, već i do najsigurnijih tančina točno provedena. Ona se stiče u tečajevima pod vodstvom iskusnih spašavalaca i stručnjaka. Prvi dio izobrazbe obuhvaća pružanje prve pomoći i u tome je sličan izobrazbi u »Crvenom križu«, no kod toga treba voditi računa o specifičnosti terena, t. j. brdskih predjela. Drugi dio izobrazbe mora se svesti na planinarske sposobnosti. Samo dobro izobražen i sposoban planinar može biti uporabiv za spasioca. On mora često pod vrlo nepovoljnim okolnostima pružati pomoći. On mora savladati ne samo najteži teren, već i najgore vrijeme.

Jedinstvenost izobrazbe ima prednost u tome, što svaki spasavalac može svadje sa jednim drugim spasavaocem odmah stupiti u akciju. Važno je, ne samo način rada uskladiti, već i pomoći pribor jednakom upotrebiti u slučaju potrebe. Svaki spasavalac mora biti svagdje u mogućnosti sa drugim spasavaocem suradivati, kad se za to ukaže potreba, no on mora i svagdje naći jednak pribor i tehnička pomagala za spasavanje. Tada on može djelovati, kao da se nalazi kod kuće. Takav način izobrazbe zajamčuje vrlo brz i siguran rad.

Terenska organizacija

je tako uređena, da na najvažnijim stjecištima i mjestima planinarskog i turističkog prometa, dakle gdje se najviše dogadaju ili mogu dogoditi nesreće, postoje momčadi za spasavanje s određenim brojem članova. Takve stanice za spasavanje se osnivaju dakle tamo, gdje se za to ukaže potreba. Prednost je u tome, da u slučaju potrebe ne treba cijelu momčad zvati iz veće udaljenosti. Time se mnogo uštedjuje u vremenu od časa nesreće i početka spasavanja.

Provadena je briga, da u slučaju velike potrebe mogu iz većih mjesta momčadi odmah cestovnim vozilima priteći u pomoći.

Pošto skoro svi opskrbnici na domovima pripadaju »Austrijskoj gorskoj službi spasavanja«, to i oni mogu uz pomoći prisutnih planinara pružiti pomoći kod manjih nezgoda ili nesreća.

Pribor za spasavanje i pomoćna sredstva

za gorsku službu spasavanja su svagdje jedinstvena. To pruža prednost, da svaki spasavalac može svagdje u svakoj prilici odmah stupiti u akciju, jer se je sa rukovanjem već naučio na prethodnim tečajevima. Jasno je, da će on tako bolje i sigurnije raditi, nego da ima posla sa možda nepoznatim predmetima. Time se povije radna sposobnost spasavalaca, a i unesrećenom se zajamčuje veća sigurnost kod njegovog spasavanja.

Tehničkom razvoju pribora i pomoćnih sredstava posvećuje se najveća pažnja. Dugogodišnja iskustva u Austriji — konačno i akcije spasavanja srušenih avijatičara u posljednjem ratu — znatno su poboljšale razvitak tehničkih pomagala. Kod praktične upotrebe upoznate su manjkavosti i pogreške, koje su ispravljene ili zamijenjene novim konstrukcijama. No na tome se nije ostalo. I sada se vrše daljnje probe i pokusi, te ako se pokažu dobrim, to će se njih uvesti. »Austrijsko planinarsko društvo« član V. A. V. Ö. (Savez austrijskih planinarskih udruženja) izdalo je obimnu knjigu profesora Wasti Marinera »Savremena tehnika spasavanja«, koja nas upoznaje sa metodama pružanja pomoći i upotrebom tehničkih pomagala.

Poželjan cilj bi bio, kada bi to bilo moguće, tehnička i pomoćna sredstva s jedne strane, te način rada kod spasavanja s druge strane u raznim zemljama koliko je to god moguće učiniti jedinstvenim. Tada bi svakom spasavaocu bilo moguće ma gdje se on nalazio, da pruži prvu pomoć, ako bi došao u takav položaj. V. A. V. Ö. vidi u tome jedan od zadataka U. I. A. A. Možda bi bilo moguće u okviru te organizacije osnovati jedan zajednički odbor, kome bi bio zadatak ujediniti postupak i rad na tom polju u svim zemljama.

Način i obujam pružanja pomoći

kod nesreća u planinama je drugačiji od onoga u dolini. U prvom redu treba unesrećenog osigurati protiv dalnjih štetnih utjecaja i spremiti na sigurno mjesto. Znači, treba ga odstraniti iz lavinskog područja i tako sigurno smjestiti, da mu se ne dogodi još kakvo daljnje zlo. Samo u iznimnim slučajevima pružit će mu se prva pomoć na opasnom mjestu, i to kada iziskuje neodložna potreba. Kod nesreća u planinama prva pomoć je jednaka onoj u dolini, no kod pružanja iste treba imati na umu, da još slijedi daljnje spasavanje, a koje se obično sastoji u transportu unesrećenog preko vrlo teškog terena. Briga oko njega mora se na to svestri, da mu prenos ne bi nanio dalnjih oštećenja i nepotrebnih boli, koje po mogućnosti treba da se ni u kom slučaju ne povećavaju. Pružanje pomoći se dakle svodi na:

- a) unesrećenog u prvom redu smjestiti u sigurnost protiv dalnjih oštećenja,
- b) pružiti mu prvu pomoć i spremiti za otpremu i konačno
- c) izvršiti neposrednu akciju spasavanja, to će reći unesrećenog dopremiti iz nepristćnog predjela bez puteva dotle, odakle će mu moći daljnju pomoć pružiti za to određena organizacija u dolini.

Spasavanje će se dakle moći završiti time, da se unesrećenog preda na jedno transportno sredstvo (bolnička kola, automobil). Daljnja liječnička pomoć nije više briga gorske službe spasavanja. Za daljnji transport i njegu oko unesrećenog vodi brigu »Crveni križ« koji je za to pozvan.

Tako se pokazuje, da je gorska služba spasavanja nadopuna organizaciji »Crvenog križa« sa specifičnom zadaćom, da tamo pomogne, gdje drugi ne mogu pomoći. Sličnost u pružanju pomoći kod gorske službe spasavanja i »Crvenog križa« doveća je do tih, da gorska služba spasavanja u Austriji ima za znak »Zeleni križ«, koji je isto toliko cijenjen, kao i »Crveni križ«. Ukoliko bi došlo do međunarodne suradnje na tom polju, što bi vrlo željeli, preporučili bi, da svi usvoje znak »Zelenog križa«, kao međunarodni znak gorske službe spasavanja.

Obuhvat i dojava nesretnih slučajeva

Iziskuje također brižljivo sprovedenu organizaciju, kako bi odmah po nesrećnom slučaju u planini mogla biti pružena pomoć. To se postiže sa što gušćom mrežom obavještajnih točaka, koje se nalaze na području, gdje su moguće nesreće. U prvom redu su to mjesta, koja su povezana telefonom sa dolinom. Ali i druga mjesta, kao na primjer visinski planinarski domovi i kuće planinarskih udruženja te planinski hoteli predviđeni su kao obavještajne točke. Oni su snabdjeveni jasno vidljivom pločom, na kojoj stoji »Obavještajna točka za nesreće«.

Po mogućnosti nalaze se pomoćna sredstva kod tih obavještajnih točaka, kao i zavojni materijal, tako da se momčadi za spasavanje na tom području olakšava rad, pogotovo, ako je koji od spasavalaca na licu mjesta.

U mnogim su planinskim mjestima osim toga i oružničke postaje uključene u obavještajnu službu. Za naročite slučajeve postoji u većim gradovima mogućnost javljanja preko policije i oružništva, koji dalje obavještavaju vodstvo službe spašavanja. Ono tada obavještava svoje momčadi i najbržim putem izlazi na teren.

U pojedinim slučajevima pokušalo se je i kratkovalnim radioodašiljačima javiti nesretnе slučajeve u dolinu.

Lavinski pas

odigrava jednu vrlo važnu zadaću u gorskoj službi spasavanja, naročito zimi. Stoga je gorska služba spasavanja osnovala posebni odjel »Lavinskih pasa za tražanje«. Pas se je pokazao kao pouzdan i brz pomagač kod lavinskih nesreća. Gdje se je prije gubilo više sati na traženju sa sondama, dobro školovani lavinski pas za kratko vrijeme pronađe mjesto, gdje je potrebna pomoć.

Izobrazba lavinskih pasa je vrlo naporan posao. Ona se provodi samo preko stručno izobraženih ljudi. U Austriji gorska služba spasavanja uzima stručnjake za dresuru pasa, koji pse uvježbavaju na za to posebnim tečajevima. I sami ljudi se stalno stručno uzdižu predavanjima, kao na pr. o odgoju pasa, o veterinarskoj zdravstvenoj službi i slično.

Cilj je da bi na svakoj planinarskoj kući vremenom bio bar jedan lavinski pas, koji bi nakon eventualne nesreće mogao odmah stupiti u akciju, jer često o minuti tama ovisi ljudski život.

U Austriji se sada raspolaze sa više ljudi, koji su izobraženi u uzbujanju pasa. Broj lavinskih pasa iznosi je 1935 godine 16, a 1948 godine već je porastao na 60 pasa, no taj broj treba još višestruko povećati.

V. A. V. O. će se rado odazvati svim zemljama, koje pokažu interes za uzgoj lavinskih pasa, te zainteresirane može povezati sa domaćim stručnjacima i upriličiti stručne tečajeve.

Financiranje gorske službe spasavanja

je jedno od najvažnijih, ali i najtežih pitanja. U Austriji se je do sada išlo slijedećim putovima:

1. Savez »Austrijske gorske službe spasavanja« sabire novčana sredstva svojih podupirajućih članova. Savez dakle s jedne strane ima članove službe spasavanja kao izvršujuće članove, te podupirajuće članove u svojim redovima. Novčana sredstva ubrana tim putem su premalena.

2. Znatna novčana sredstva prikupljaju se t. zv. »Dinarom za gorsko spašavanje« (op. prev. točnim prevodom zapravo »Groš za gorsko spašavanje«). Planinarska udruženja u Austriji pokazala su se spremnima, da od svakog posjetioca planinarskih domova, svejedno da li on noći u kući ili je samo preko dana posjeti, pored ostalih pristojbi dade i doprinos za službu spasavanja. Ovaj doprinos je označen kao

»Dinar za gorsko spasavanje«. Svaki posjetilac rado uplaćuje taj mali doprinos, jer zna dobro, da time podupire jednu organizaciju, koja će i njemu možda jednog dana pružiti pomoć. Doprinosi sakupljeni na taj način nisu maleni. U Donjoj Austriji, dakle kraju gdje nema puno planina, uspjelo je samo jednom planinarskom društvu sakupiti godišnje oko 7.000 šilinga.

3. Daljnji novčani izvori za »Austrijsku gorskiju službu spasavanja« su javne ustanove, koje su zainteresirane na prometu stranaca. One na taj način propagiraju turizam, jer svakom posjetiocu pružaju veću sigurnost kod boravka u planinama.

4. Pojedina planinarska udruženja, ispred sviju Austrijsko planinarsko društvo, daju Austrijskoj gorskoj službi spasavanja doprinose i potporu, dijelom u novcu, dijelom u poklonima, opremi, tehničkim pomagalima ili podupiranjima druge vrsti.

5. »Austrijska gorska služba spasavanja« uspostavlja pojedinačne sporazume sa poslodavcima, kod kojih su uposleni spasavaoci, koji sporazumi se odnose na to, da uslijed akcije ne dolazi do gubitka nadnice. Na taj način članovi ekipa ništa ne štetuju u materijalnom pogledu, a poduzeća, odnosno ustanove time pružaju svoju pomoć »Austrijskoj gorskoj službi spasavanja«.

6. Unesrećeni mora na svaki način, ukoliko je to ikako moguće, snositi sam troškove spasavanja. Prije početka akcije mu to nije moguće razjasniti, a i nespojivo je kao uslov spašavanja. S toga se češće dešava, da unesrećeni nije kadar podmiriti troškove, te ih služba sapasavanja snosi iz vlastitih sredstava.

Da se izbjegnu te poteškoće, već prije dugo vremena pristupilo se je u Austriji osiguravanju protiv nesretnih slučajeva. Ta osiguravanja se ne vrše od pojedinih članova, već planinarski savezi ili udruženja vrše paušalno osiguranje cijelokupnog svog članstva. Osiguranim se smatra svaki punopravni član (t. j. onaj, koji je uplatio članarinu za tekuću godinu). Planinarsko udruženje plaća na osiguranje premiju, koja se ravna prema broju članova. Osiguranje se uplaćuje u slučaju, da se je koji član unesrećio, te se iz istoga podmiruju troškovi akcije spasavanja. Time je omogućeno, da su naplativi troškovi spasavanja i kod manje imućnih planinara.

»Austrijski planinarski savez« (isto i »Njemački planinarski savez«) uveli su sistem novčane pomoći članovima gorske službe spasavanja, koji su u akciji do izvjesne visine, kako bi ih se bar djelomično odštetoilo za osobne troškove (na pr. trošenje vlastite opreme i sl.).

7. Vrše se nastojanja, da vlasnici privatnih hotela i sl. također ubiru od svojih posjetilaca izvjesni doprinos za »A. G. S. S.« Ta akcija je sada u toku, te se je nadati, da će opravданost toga uvidjeti ti privatni vlasnici hotela, jer i njihovi posjetiocu mogu doći u položaj, gdje im je potrebna pomoć gorske službe spasavanja.

Prijedlozi za jedno međunarodno rješenje

podmirenja troškova kod nesretnih slučajeva su teško provedivi zbog deviznih ograničenja u mnogim zemljama.

Najprije treba razlikovati dvije strane novčanih izdataka:

- za osposobljenje G. S. S., za izobrazbu članova, za nabavku potrebnih tehničkih pomagala i pomoćnih sredstava, i
- za podmirenje troškova akcije spasavanja.

Prvu grupu izdataka snositi će svaka zemlja za sebe. Mora se nastojati doći do najpotrebnijih novčanih sredstava. Neko međunarodno povezivanje u tom pogledu ne bi došlo u obzir.

Nasuprot tome trebalo bi pokušati između pojedinih zemalja, međusobno regulirati izdatke u vezi s akcijama kod nesretnih slučajeva. Kad se takvog što desi jednom planinaru u svojoj zemlji već je lakše.

Drukčiji je pak slučaj, ako se jedan planinar unesreći u inozemstvu. Ako on nema kod sebe vlastitih novčanih sredstava, da bi mogao podmiriti troškove spašavanja, pojavit će se razne poteškoće. Tu se pojavljuje zadatak pojedinih planinarskih saveza, koji su u U. I. A. A. da pronađu put, kojim bi se te teškoće mogle savladati.

Osnovno postoje dva moguća načina rješenja. Jedan način bio bi stvaranje jedne međunarodne blagajne, koja bi se punila prilozima pojedinih planinarskih društava i saveza i imala bi zadaću pružiti pomoć u slučaju, da se jedan inozemni planinar unesreći, a nema mogućnosti podmiriti troškove. Ta blagajna stajala bi pod upravom U. I. A. A. Ovoj mogućnosti predstoje prilične poteškoće. S jedne strane planinarska udruženja i savezi zemalja, gdje se dešava malo nesretnih slučajeva, previše olako bi shvatili svoje učešće.

S druge strane pojavile bi se višestruke devizne transakcije iz takvog poslovanja, jer ne bi se morali međusobno predavati samo doprinosi članova saveza, već u mnogo slučajeva i predaja troškova za izvršena spasavanja u inozemstvu. Stoga se čini, da ovakvo rješenje ne bi bilo najpovoljnije.

Jedna druga mogućnost postojala bi u tome, da bi svaka zemlja članica osnovala jednu blagajnu pomoći, koja bi podmirivala nužne izdatke, a koje ne bi mogli podupirati inozemni planinari. Ovakvo uređenje razumljivo bi mnogo više opteretilo one zemlje, u kojima se mnogo planinari, nego li one u kojima nema planina, odnosno nema toliko nesretnih slučajeva. Zato bi trebalo na koncu svake godine izvršiti međunarodni obračun i izravnjanje iznosa, da se jednostrana opterećenja izravnaju. Stoga i takvo rješenje ne bi bilo baš najsretnije.

U Austriji se je pojavila u zadnje vrijeme mogućnost, koja se čini izlazom u rješenju problema pokrića troškova kod nesretnih slučajeva u inozemstvu. Austrijska osiguravajuća društva sklapaju sa pojedinim austrijskim planinarima, koji su članovi pojedinih planinarskih društava, osiguranje na jedan do tri mjeseca po umjerenim cijenama, a u svrhu pokrića troškova kod nesretnog slučaja u inozemstvu do određene visine. Austrijskom planinaru se dakle pruža prilika, da plaćanjem osiguranja u domovini, osiguravajući zavod isplati troškove u inozemstvu, desni li se kakva nesreća.

Trebalo bi dakle ispitati, da li se u pojedinim zemljama pružaju isto takove mogućnosti, da osiguravajući zavodi isplate troškove nesreće, ako se je ista desila u inozemstvu.

Izgleda da bi bilo moguće rješenje problema u pogledu pokrivanja troškova spasavanja time, što bi U. Y. A. A. ispitao u kojim zemljama članicama i pod kojim uslovima bi zaključenje takovih paušalnih osiguranja bilo moguće. Najbolje rješenje bi bilo u tome, da je svaki planinar član jedne planinarske organizacije, koja je učlanjena u U. I. A. A. automatski osiguran u svakoj zemlji. To bi se svakako moglo postići, a da pojedini planinari ne budu previše opterećeni prekomjernim individualnim osiguranjem.

Konačno dajemo na znanje pod kojim uslovima Austrijska osiguravajuća društva daju osiguranje članovima austrijskih planinarskih udruženja, a u slučaju kakve nesreće:

Kod osiguranja, na pr. na jedan mjesec iznosi premija 21.40 šilinga po osobi. Osiguranina je u slučaju smrti 5.000 šilinga, u slučaju invaliditeta 10.000. šilinga, a za akciju spasavanja je predviđeno 5.000 šilinga. Kod osiguranja za tri mjeseca povisuje se premija na 42.80 šilinga. Postoji i jedna viša kombinacija, t. j. da se za osiguranje za jedan mjesec plati 49.45 šilinga, kod tromjesečnog osiguranja 99 šilinga, a tada osiguranja iznosi u slučaju smrti 10.000 šilinga, kod invaliditeta 40.000 šilinga, a za akciju spasavanja 5.000 šilinga.

Na taj način u slučaju nesreće u inozemstvu u većini slučajeva pokriveni su troškovi spasavanja. Kada bi bilo moguće provesti ovakvo međunarodno osiguranje za sve članove U. I. A. A., time bi bio riješen ovaj veoma važan problem.

V. A. V. Ö. raspolaže u krugu svojih članova sa cijelim nizom stručno izobrazjenih i sposobljenih kadrova u pogledu gorskog spasavanja, te moli sve zainteresirane, da se obrate na adresu: Savez Austrijskih planinarskih udruženja, Beč I. Bäckerstrasse 16. — Austria (»Verband Alpiner Vereine Österreichs« Wien I. Bäckerstrasse 16. Österreich).

Opaska prevodioca: Na području N. R. Hrvatske postoji u sklopu P. S. H. organizacija Gorske službe spasavanja, koja preko stanica G. S. S. u pojedinim društvima i obavještajnih točaka na terenu izvršava svoje društvene obaveze. Naša G. S. S. svake godine je sve bolje snabdjevana tehničkom opremom i pomoćnim priborom, te se je u zadnje vrijeme i broj izvršujućih članova znatno povećao.

Za osudu je nemarnost pojedinih planinarskih društava u odnosu na pitanje G. S. S., kao kod P. D. u Rijeci, Delnicama i Gračacu, koji se uopće ne odazivaju na neki rad.

Veoma je poželjno, da se što prije riješi pitanje osiguranja planinara, koji odlaže u inozemstvo, a prema napred navedenom referatu, jer je u zadnje vrijeme učestalo odlazak naših planinara i alpinista u inozemstvo, te se time povećala i mogućnost dešavanja nesretnih slučajeva.

Preveo D. Š.

Postoje li i gdje se nalaze Kaševari?

Prevodeći stari opis Kleka, što ga je u karlovačkom polutjedniku »Der Pilger« 1842. god. objavio Ognjoslav Ostrožinski (vidi »Naše planine«, Zagreb, 1953. — god. V., br. 8—9, str. 253.—260.), u vezi citiranja »ledina Kaševari« napisao sam u »napomenama prevodioca« (pod br. 6, str. 260.), da se »vjerljivo radi o zabuni ili štamparškoj grijeski«, jer »takvo mjesto ne postoji nigdje u bližoj ili daljoj okolini Ogulina i sigurno se odnosi na Košare kod Oštarija, odnosno Josipdola«. Ta moja konstatacija, temeljena na analiziranju nekih geografskih karata novijeg izdanja i službenog popisa svih naseljenih mjesta NR Hrvatske (vidi: »Administrativno-teritorijalna podjela i imenik naseljenih mjesta Narodne Republike Hrvatske, stanje 1. V. 1951.«, izdanje Statističkog ureda NR Hrvatske, Zagreb 1951.), ipak nije točna, odnosno točna je utoliko, što takvo naseljeno mjesto doista ne postoji.

Prvu primjedbu o netočnosti moje napomene dao je popularni alpinista »Pauk« — Krešo Mihaljević. To mi je saopćio urednik »Naših planina« drug Pero Lučić-Roki s time, da »Pauk« tvrdi i »zna za nekakvo Kaševari kod Ogulina«, da je pro-lazio onuda, ali — nije se mogao sjetiti detalja ni točno odrediti položaj tog mjeseta. Nato sam počeo ponovno prelistavati i starije i novije knjige, no Kaševarima ni traga. Našao sam tek nešto slično: maljušno naselje Kaštigari (samo 3 domaćinstva i 10 stanovnika) kod Gomirja. I kod toga bi vjerljivo ostalo, da me 11. siječnja o. g. nije usmeno i pismeno upozorio nekadašnji odbornik HPD-a i, rekao bih, jedan od starije garde hrvatskih planinara, g. Većeslav Zrnc, da Kaševari ipak postoje.

U informativnom pismu i drugarskom planinarskom upozorenju g. Zrnca, između ostaloga, стоји ово: »Primijetio sam u članku jednu neispravnost, na koju Vas ovime upozoravam, ako to nije već netko drugi učinio... Ta točka (t. j. KAŠEVARI, napomena V. B.) postoji i to kad se ide iz Ogulina preko Salopek-sela u Ogulinsko Zagorje (spadalo je nekad pod moju općinu Modruš, a sada pod opć. Ogulin). Tamo doduše nema kuća, ali postoji (barem je prije rata postojala) kapelica, gdje su svake godine na Malu Gospu održavana proštenja. To točno znadem, jer dok sam bio upravitelj pilane u Josipdolu, bio sam u 2 navrata u tim Kaševarima. Prema tome Kaševari nisu identične sa Košarama...« A u »post scriptumu« g. Zrnc još preciznije označava položaj Kaševara: »Iz Kaševara ide dapače jedan općinski kolni put u Oštarije te izlazi kod mosta preko Mrežnice, a drugi ide prema Zagorju, a odanle ispod Frankopanskog grada u Modruš. Lijeko od Kaševara nalazi se selo Otok, na glavnoj cesti Ogulin—Oštarije—Josipdol—Modruš—Velika Kapela—Brinje i t. d.«

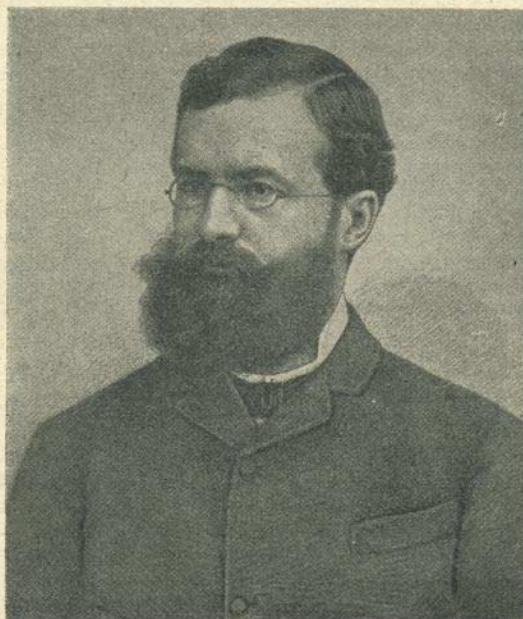
Po trećiput uzeh u ruke specijalke raznih izdanja i doista: na nekim od njih unutar velike okuke što je čini Mrežnica zapadno i jugozapadno od sela Otok i jugo-istočno od sela Salopek nadolj prostranu *nenaseljenu* visoravan (aps. vis. 317—347 m) s crkvicom Sv. Nedjelja u južnom dijelu, na karti označenu kao KAŠEVARE. Dakle to su bez sumnje te ledine Kaševari (minimalna razlika u vokalima — KAŠEVARI i KAŠAVARE — nije ovdje bitna), što ih vrlo točno spominje Ognjoslav Ostrožinski, a dobro ih i bolje od mene znaju planinarski drugovi V. Zrnc i K. Mihaljević. Mene je opet kontekst originala zaveo na zaključak o Košarama, jer se to *naselje* nalazi u produženju nešto istočnije od Kaševara.

Konstatirajući sve ovo te ispravljaljući otvoreno i lojalno tu omašku i netočnost u naprijed citiranoj mojoj napomeni, zahvaljujem na upozorenju i pravilnoj korekturi g. Većeslava Zrnca i alpiniste Kreše Mihaljevića, što ujedno dokazuje njihov živ interes i opravdani kritički osrt na moj članak i prijevod starog opisa ogulin-skoga Kleka. Povrh toga to je još jedan uvjerljivi dokaz pravilnosti zapažanja i visoke vrijednosti stodeset godina starog planinarskog putopisa Ognjoslava Ostrožinskog.

IZ PROŠLOSTI HRVATSKOG PLANINARSTVA

Pioniri planinarstva u Hrvatskoj

Dr. Đuro Pilar — rodio se 22. IV. 1846. u Slavonskom Brodu. Nakon što je s odlikom završio gimnazijalne nauke u Zagrebu, studirao je na Filozofskom fakultetu

u Bruxellesu, gdje je već 1868. stekao doktorat prirodnih znanosti, a samo godinu dana kasnije i docenturu na briselskom sveučilištu. Kad je 1874. otvoreno Hrvatsko sveučilište u Zagrebu dr. Pilar bio je odmah predložen i potvrđen za redovitog profesora geologije i mineralogije, a 1875. izabrala ga je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti za svog pravog člana. Dva puta bio je dekan Filozofskog fakulteta, a 1884./85. i rektor Sveučilišta. U Hrv. Saboru, u koji ga je 1881. birao njegov rodni grad, pripadao je opoziciji.

Đuro Pilar bio je čovjek izvanrednog obrazovanja te je perfektno govorio i pisao francuski, engleski, njemački, talijanski i češki, a vrlo se dobro mogao služiti još ruskim i poljskim. Bio je veoma marljiv, blag, čedan i tih, čovjek u pravom i najboljem smislu. Napisao je vrlo mnogo znanstvenih radova iz područja prirodnih nauka i radovi mu se odlikuju savjesnošću u istraživanju i obradi predmeta, učenošću i ozbiljnošću te su mu opravdano pribavili velik ugled i laskava priznanja učenog svijeta. Posljednju godinu života Pilar je vidno i naglo propadao od prenapornog rada, tako da se početkom 1893. razbolio i već 19. V. iste godine preminuo u Zagrebu.

* U ovom smo broju otvorili rubriku »Iz prošlosti hrvatskog planinarstva« te pozivamo članstvo na suradnju. Uredništvo.

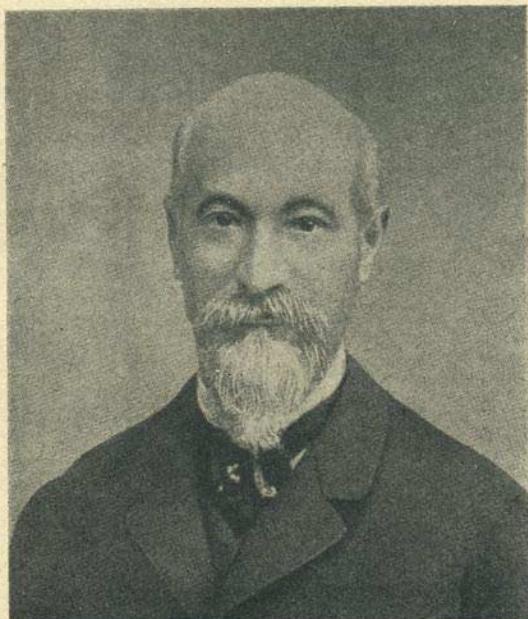
Jednako kao u hrvatskoj nauci tako je i u hrvatskom planinarstvu Đuro Pilar veliko ime. U bratskoj suradnji s ličkim Srbinom Budom Budisavljevićem Pilar je osnivač Hrvatskog planinarskog društva, kome je od njegova početka bio odbornik, a od 1878. do 1881. potpredsjednik. Kao naučni radnik, istraživač i planinar proputovao je malo ne sve naše krajeve, uspeo se na mnoge planine u Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini te ih opisao u svojim naučnim i književnim radovima. (Podaci: »Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća«, sv. VI., Zagreb, 1898.—1900.; »Hrv. planinar«, god. XX., br. 8—10, str. 134—143, Zagreb, 1924.)

Budislav (Bude) Budisavljević — rođen 17. VII. 1843. u Bjelopolju kraj Korenice u Lici, umro u Zagrebu 9. I. 1919. Gimnazijalne je nauke učio u Senju i Rijeci, a tečaj za krajišku upravu polazio je u Beču. Nakon višegodišnjeg službovanja u upravnoj struci u raznim mjestima u Hrvatskoj bio je veliki župan u Gospiću i Zagrebu. Bavio se književnošću te je napisao velik broj pripovijedaka i u njima opisao narodni život u Krajini, gdje su vojnička stega i ratovanje, često hajdukovanje i škrta zemlja stvorili poseban tip čovjeka. Simpatija, koja često prelazi u dirljivost s rijetkom primjesom humora, usto čist, iako mjestimično odviše na narodsku kićen jezik, glavne su značajke njegovih pripovijedaka, bolje reći slikâ iz narodnog života. Osim pripovijedaka napisao je više uspomena na neke književnike svoga doba, među ostalim i na svog profesora u Rijeci Frana Kurelca.

U povijesti planinarstva u Hrvatskoj ime Bude Budisavljevića treba da je ubilježeno na prvoj stranici i na prvome mjestu. Tā on je zapravo »glavni zamašnjak« i zajedno s Đurom Pilarom pokretač i stvarni osnivač Hrvatskog planinarskog društva 1874. godine u Zagrebu. Kasnije, 1898. godine, na njegov su se poziv sastali 19. lipnja prijatelji planinarstva Gospića i okolice u prostorijama Narodne čitaonice i

udarili temelje ličkoj podružnici HPD-a u Gospicu. Tu Budinu akciju popratio je tadašnji »Hrvatski planinar« ovom bilješkom: »Kako je na čelu toga pokreta muž, koji je g. 1874. sa svojim prijateljima osnovao u Zagrebu »Hrvatsko planinarsko društvo«, stalne je nade, da će podružnica u Gospicu biti prva u domovini, a dao Bog na dobrobit kršne i junačke Like i Krbave!« Doista, Bude Budisavljević veliko je ime u povijesti našeg planinarstva. (Podaci: »Hrv. enciklopedija«, sv. III., str. 453—454, Zagreb, 1942.; »Hrv. planinar« god. I., br. 3, str. 45, Zagreb, 1898. i god. XXX., br. 10—12, str. 337—342, Zagreb, 1934.)

Dr. Johannes Frischauft — rođen 1837. u Beču, od 1886. do 1906. profesor matematike na Sveučilištu u Grazu. Napisao je više znamenitih djela iz teoretske astronomije, apsolutne geometrije i geodezije. Osim toga mnogo je pisao i o svojim istraživanjima na planinarskim putovima po Sloveniji, Gorskom Kotaru, Krajini, Lici i Žumberku. Za planinarske studije, a za nas u Hrvatskoj napose još su i danas veoma zanimljiva i vrijedna njegova djela: Bergtouren im kroatischen Grenzlande, 1874. Gebirgsführer, 1874. Aus der kroatischen Riviera, 1888. Die Insel Arbe. Aus dem Velebit, 1888. Klimatischer Curort und Seebad Cirkvenica, 1890. Das Uskokengebirge, 1890.

Njegov susret u Ogulinu 1874. s Budom Budisavljevićem i njegova pisma (iste godine) Budisavljeviću znatno su ubrzali osnutak prvog planinarskog društva na jugoistoku Evrope. Zato, kad je riječ o osnivanju Hrvatskog planinarskog društva i o historijskim činjenicama povodom sadašnjeg 80-godišnjice planinarskog jubileja, ime dra. Johanna Frischaufa nužno mora biti spomenuto među prvima. (Podaci: »Hrv. planinar«, god. I., br. 3, str. 36—42, Zagreb, 1898.; god. XX., br. 8—10, str. 134—143, Zagreb, 1924.; god. XXX., br. 10—12, str. 338—342, Zagreb, 1934.)

Iz planinarske literature

PLANINSKI VESTNIK 1953.

U ovoj jubilarnoj godini slovenskog planinarstva, mjesecnik Planinske zveze Slovenije zauzeo je dolično mjesto u proslavi 60-godišnjice osnivanja SPD-a. Sa brojnim člancima, čiji su autori za stupani od najstarije pa sve do mlade generacije planinarskih pisaca, obuhvaćen je cijelokupni planinarski i alpinistički rad jednog naroda. Uza sve to, revija je redovito donosila alpinističke novosti iz cijelog svijeta, a nije ni zanemarila domaće organizacije, sa redovitim pregledom novosti iz planinarskih društava.

Redovito izlaženje, originalnost članka, domaće i strane vijesti te dobri fotografiski prilozi daju ovom listu veliku vrijednost, a urednik Tine Orel odlično ga uređuje i sam dosta piše u njemu.

Planinski Vestnik izaošao je u 12 brojeva, na ukupno 770 strana (64 strane po broju). Svakom broju bile su priložene po dvije umjetničke fotografije iz slovenskih planina, a mnoge su od njih bile nagrađene 1952. god. u nagradnom natječaju planinarske fotografije (autori: Mlakar, Ogorelec, Pfajfer, Smolej, Ugovšek, Bačićeva i dr.).

Osim članaka vezanih za planine Slovenije i inozemstva, bilo je i onih, koji obrađuju planine i krajeve ostalih republika. Nas se tiče članak dr. Debeljaka: »Sa otokom preko Otočca na Plitvice«. Sa mnogo znanstvene pedanterije prikazan je predatni put tim krajem (1938. god.). Najnužnije planine opisali su Jogič (Prokletije) i Sotler (Na Pelistru), a bosanske Peršić u »Treskavici«, dok Ivo Valič opisuje prvi skijaški tečaj u Crnoj Gori.

Velik doprinos u obradi povijesti SPD-a dao je poznati pisac Mlakar u »60 godina slovenskog planinarstva«, što je izlazilo u nastavcima kroz 6 brojeva. U vrlo lijepom, njemu svojstvenom stilu prikazao je razvoj, i prvi dio postojanja SPD-a. Sadržaj nije samo poučan, nego tako napisan, da ga svaki planinar sa užitkom čita.

Za povijest planinarstva također je važan i članak dra V. Murka »Česi i naše planine« u kojem daje pregled kulturnog i terenskog rada Čeha u Julijskim i Savinjskim Alpama.

Na polju alpinizma posvećeno je najviše pažnje teškim i najtežim stijenama inozemstva. Poznati slovenski penjači (Kilar, Debeljak, Kočevar, Krušić, Levstek, Zupan i dr.) opisuju svoje uspone u

domaćim i stranim stijenama, ljeti i zimi. Naročitu pozornost pobuduju članak Stazike Černič »Ailefroide«, koji stoji iznad prosjeka opisa penjačkih uspona. Istina je, te su teme penjačkih tura već prilično iscrpljene, ali ako se uz penjački opis doda i nešto od onih duboko skrivenih osjećaja, koji su kod svakog čovjeka drugačiji, nastaje time i nov sadržaj opisa, Iako oduševljena alpinistkinja, Černičeva daje u svojim člancima ono, što će sa zanimanjem pratiti i svaki prosječni planinar.

Područje prirodnih nauka u planinarstvu zastupano je naročito uspješno i na pristupačan način člancima Pavela Kunaveru, Gamsu i Sašelu. »Po podzemnoj Ljubljanci« vodi Novak naše »podzemne« planinare-špiljare.

U »Planinskom Vestniku« bila je često komentirana nesreća u Špiku i GRS. O tome je bilo potrebno dati poseban izvještaj komisije koja je istražila cijeli događaj, jer su se na taj način spriječila razna naklapanja neupućenih.

U osvrta na domaće i strane časopise, zauzimale su i »Naše planine« stalno mjesto (J. B.).

Uz pregled djelovanja »Planinskog Vestnika« moramo svakako spomenuti priloge u tabelama (br. 7 i 8). Navodimo: Statistika članstva planinarskih društava, pregled posjeta planinarskih objekata, pregled građevnih investicija te pregled investicija za gradnju i popravak planinskih putova. Ovakve preglede članovi rado čitaju, jer pružaju sliku gospodarskog rada organizacija, pa preporučamo i »Našim planinama«, da to uvedu.

To bi bio, tek u najkraćim crtama, osrvt na plodan planinarski rad »Planinskog Vestnika« u toku 1953. godine.

M. Z.

STRANA IZDANJA

MEDUNARODNA UNIJA PLANINARSKIH ORGANIZACIJA (UIAA) izdala je bibliografski bulletin iz kojega donosimo u ovom broju djela izašla na francuskom i talijanskom jeziku.

Uredništvo

DJELA NA FRANCUSKOM JEZIKU

BERNARD, Pierre

ESCALADES AU HOGGAR

Arthaud. Grenoble. 1 vol. Ill.

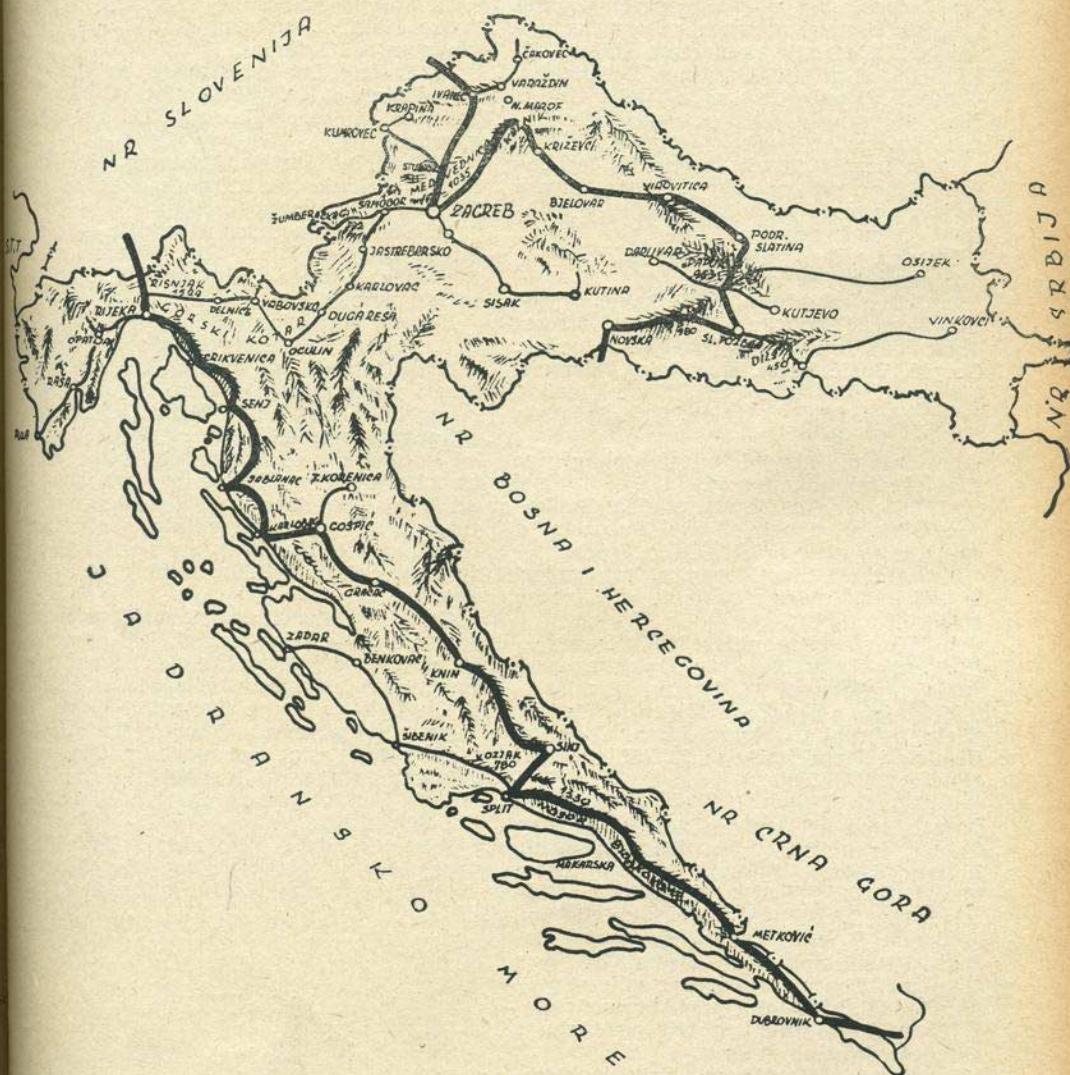
Ascensions

FERRE, André

- MANUEL D'HISTORIE ET GEOGRAPHIE DU VAL D'AOSTE**
 Aoste. 1951
 Monographie
FRISON-ROCHE, R.
LA MONTAGNE AUX ECRITURES
 Arthaud. Grenoble. 1 vol. Ill.
Un roman au désert
HERZOG, Maurice
ANNAPURNA. PREMIER 8000
 Artgaud. Grenoble
 Récit de l'ascension
KOGAN, Georges & LEININGER, Nicole
CORDILLERE BLANCHE
 Arthaud. Grenoble. 1952
 Histoire de l'expédition
MARAINI, Fosco
TIBET SECRET
 Arthaud. Grenoble. 1952
 (Trad. Juliette Bertrand)
 Voyages, ascensions, souvenirs
MELON, Pierre
LE GRAND VERTIGE
 Attinger. Neuchâtel. 1951
 Roman dans le décor des Alpes
MORIN, Micheline
L'ALPE ENCHANTEE
 Delagrave. Paris. 1 vol. Ill.
 Contes pour l'enfance
ONDE, Henri
NOTE SUR LES DOLOMITES OCCIDENTALES
 Revue de Géog. alpine. Grenoble. 1951
Etude géologique
ROCH, André
EVEREST 1952
 Jeheber. Genève. 1952
CASTERET, Norbert
TENEBRES
 Perrin. Paris. 1 vol. Ill.
 Spéléologie
FEUGA, Jean
L'AVENTURE SANS RETOUR
 (L'odyssée du capitaine Scott)
 Hachette. Paris. 1952
 La conquête du pôle sud
HECKMAIR, Anderl
LES TROIS DERNIERS PROBLEMES DES ALPES
 Arthaud. Grenoble. 1 vol. Ill.
 (Trad. Loulou Boulaz)
IMHOFF, Edouard
TERRAIN ET CARTE
 Ed. Rentsch. Erlenbach-Zurich. 1 vol. Ill.
 Etude cartographique
LANGUEPIN, J. J. & PAYAN, L.
NANDA DEVI. 3e expédition française à l'Himalaya. 1951
 Arthaud. Grenoble. 1 vol. Ill.
MAZZOTTI, Giuseppe
MONTAGNES VALDOTAINES, VOUS ETES MES AMOURS
 Canova. 1951
- (Souvenirs)
- MERRICK, Hugh**
LA ROUTE DES CRETES
 Attinger. Neuchâtel. (trad. C. E. Engel)
 Roman
OLIVIER, Pierre
VISIONS ET REGARDS AU VAL DE CHAMOUNY EN 1950.
 C. Plancher. Bonneville. 1951
 Poèmes en vers et en prose
PEGUY, Charles-Pierre
LA NEIGE
 Presses universitaires de France
 Ouvrage de vulgarisation
SAMIVEL
CIMES ET MERVEILLES
 Arthaud. Grenoble. 1 vol. Ill.
SUSSTRUNK, August
SONDAGE DU GLACIER PAR LA METHODE SISMIQUE
 Tiré de 'La houille blanche'. Mai 1951
 Grenoble
 Glaciologie
TILMAN, H. W.
EVEREST 1938
 Arthaud. Grenoble. 1952
 Son expédition
- DJELA NA TALIJANSKOM JEZIKU**
- CAMPIOTTI, Fulvio**
COME SI VA IN MONTAGNA
 Italia Bella. Milan. 1951
 Conseils aux alpinistes
GREGORIO, Bepi de
CORTINA E LE SUE MONTAGNE
 Cappelli. Bologne.
 Itinéraires et souvenirs
NANGERONI, G.
MUOINO LE MONTAGNE
COME NASCONO, VIVONO E
 La Scuola. Brescia. 1 vol. L. 130
 Vulgarisation scientifique
PRADA, Sandro
CENTO GITE IN MONTAGNA
 Ed. Vette. Milan. 1952
 Itinéraires et souvenirs
STUDIO SULLA FORMAZIONE GESSOSO-CALCAREA NELL' ALTA VALLE DEL SECCHIA
 Comité scient. du C. A. I. 1949
 Monographie scientifique
PORTA XIDIAS, Spiro dalla
I BRUTI DI VAL ROSANDRA
 Cappelli. 1952
 Ascensions dans le val Rosandra
MESCHIA, Aristide
FLORA ALPINA
 Unione Ital. Protezione Natura
 Monographie botanique
PARCO NAZIONALE DEL GRAN PARADISO
 Ed. Impronta. Turin. 1951. 1 vol.
 (nastavak slijedi)

V I J E S T I

Titova štafeta 1954. godine

Na prošlogodišnjem savjetovanju Planinarskog saveza Jugoslavije 19. IX. 1953. na Rajcu, zaključeno je, da ove godine po prijedlogu planinara Makedonije, pode štafeta sa Titovog vrha (prije Turčin) na Šar planini. Tako će ove godine štafeta ići protivnim smjerom dosadanog puta.

t. j. ići će od istoka na zapad pa se ponovno vraća prema Beogradu.

U našu Republiku stiže štafeta 9. III. o. g. u 8 sati u jutro na Orjen, a preuzimamo je od drugova Crnogoraca. Štafeta prelazi dalje kroz cijelu Dalmaciju, Liku, Hrvatsko primorje i izbjija na granicu

naše Republike kod Hrvatskog Snježnika, a predaje se braći Slovencima 25. III. o. g. na Slovenskom Snježniku.

Nakon što štafeta prode Sloveniju vraća se u našu Republiku, pa je mi preuzimamo 9. IV. 1954. na Ravnoj Gori kraj Trakoščana. Nakon što će proći planine i mjesta Hrvatskog zagorja Posavske Hrvatske i Slavonije predajemo štafetu 22. IV. 1954. u mjestu Gradina Bosancima. Gradina se nalazi na ušću rijeke Une u Savu, na mjestu gdje su ustaše likvidirali svoje žrtve logora Jasenovac.

Osim gornje glavne štafete ići će i lokalne, jer radi premale vremena glavna štafeta ne može proći kroz sva veća mesta i sve naše planine.

Smjer i put štafeta je slijedeći:

Glavna štafeta prolazi:

1. Orijen, Dubrovnik, Metković, Vrgorac, Kozica, Biokovo, Makarska, Mosor, Split, Sinj, Svilaja, Vrlika, Knin, Gračac, Gospić, Bačić Kosa, Karlobag, Jablanac, Starigrad, Zavižan, Senj, Novi Vinodol, Crikvenica, Rijeka, Platak, Hrv. Snježnik i Slov. Snježnik.

Na ovaj dio glavne štafete povezuju se slijedeće lokalne štafete:

2. Dalmatinska štafeta, Zadar, Benkovac, Šibenik, Trogir, Kaštel Sućurac, gdje se sa glavnom 14. III. u Splitu.

3. Štafeta Titove Korenice, koja polazi iz Ličke Plješevice a spaja se sa glavnom u Gospicu 18. III.

4. Štafeta Istre, polazi iz Pule na Rašu, Čepić, Učku, Lovranu, Opatiju, pa se spaja sa glavnom 22. III. na Rijeci.

5. Štafeta Gorskog Kotara, Ogulin, Klek, Vrbovsko, Ravna Gora, Delnice, Risnjak i Platak, gdje se 23. III. spaja sa glavnom štafetom.

6. Glavna Titova štafeta koju 9. IV. preuzimamo na Ravnoj Gori, te ide kroz Ivanec, Ivančicu, Zlatar, Dolnju Stubicu, Sljemje, Zagreb, Sesvete, Zelinu, Novi Marof, Kalnik, Križevce, Bjelovar, Kamentovac, Viroviticu, Podravsku Slatinu, Jankovac, Papuk, Veliku, Slavonsku Požegu, Psunj, Šumetlicu, Novu Gradišku, Okučane, Novsku, Jasenovac, gdje se predaje 22. IV. u Gradini braći Bosancima.

Na ovaj dio glavne štafete povezuju se slijedeće lokalne štafete:

7. Štafeta Hrvatskog Zagorja, Strahinjsčica, Krapina, Pregrada, Desinić, Kumrovec, Klanjec i Dolnja Stubica, gdje se štafeta 10. IV. spaja sa glavnom štafetom.

8. Štafeta Hračina. Konjščina, Ivančica, gdje se 9. IV. spaja sa glavnom.

9. Štafeta Pokuplja i Žumberka, polazi iz Duge Rese, Karlovac, Jaska, Japetić, Šoićeva kuća, Samobor, Podsused, Ste-

njevec i Zagreb, gdje se 11. IV. spaja sa glavnom.

10. Štafeta Moslavačke Gore i Banije, preko Humka, Kutine, Siska, Pešenice, Velike Gorice i Zagreba, gdje se spaja 11. IV. sa glavnom štafetom.

11. Štafeta Podravine, kroz Koprivnicu preko Kalnika, koja se 14. IV. spaja sa glavnom na Kalniku.

12. Štafeta Daruvara polazi na Petrov vrh, Pogani vrh, Vrani Kamen, Crni vrh, Zvečevo i Papuk gdje se 18. IV. spaja sa glavnom.

13. Lokalna štafeta Slavonije, Osijek, Kutjevo, Jankovac i Papuk, gdje se 18. IV. spaja sa glavnom.

14. Štafeta planinara Slavonije — Vinjkovci, Dakovo, Brod, Dilj, Pleternica i Slavonska Požega, gdje se 19. IV. spaja sa glavnom.

Kao što je iz ovog kratkog prikaza vidljivo ovogodišnja Štafeta bit će opet manifestacija naših planinara jer će sudjelovati u prenošenju štafete 70 društava, sa nekoliko desetaka hiljada članova.

Štafeta će prevaliti kroz našu Republiku sa glavnom i lokalnim štafetama preko 2.100 km a proći će gotovo sve vrhove naših planina, te sva veća mjesta u kojima će biti priredeni mitinzi, na kojima će narod dati oduška svom veselju i poslati želje Maršalu Titu za 62. njegov rođendan.

Ovom štafetom ćemo i opet pokazati spremnost da ćemo uvijek biti spremni za obranu naše domovine, jer se u planinarskim redovima najbolje uče naši radni ljudi kako im je domovina lijepa i kako je treba braniti. Planinarska Titova štafeta nije samo proslava rođendana Maršala Tita, nego je ujedno i manifestacija ljubavi prema našoj socijalističkoj domovini.

Titova štafeta je u našoj Republici svake godine vanredno uspjela, pa smo sigurni da će uspjeti i ove godine kao i do sada.

Dragutin Mlač

DRUGARSKI POSJET PLANINARSKOM DRUŠTVU »ŽELJEZNIČAR«
(Prikaz o Bernskim i Walliskim Alpama)

Svi mi planinari volimo čitati lijepe članke u »Našim planinama«. Svejedno je, ako nam govore o poznatom, oni nam pobuduju sjećanje na vlastite doživljaje i upotpunjuju ga. Govore li o nepoznatom, dočaravaju nam ove visove, koje zamisljamo tek u našoj maštici. Svi su ti članci vrijedni, ali živa riječ, a uz to i slike ili projekcije, — a k tome još u boji, — to je najviše što možemo željeti. Ta ipak najveći dio nas nikada ne će stići u one krajeve, o kojima nam je govorio drug Pero Lučić-Roki.

Još početkom ljeta 1953. godine bio je kod nas u društvu završni ispit polaznika Alpinističkog tečaja. Među ispitivačima i predavačima bio je i urednik »Naših planina« P. Lučić-Roki. U svoje predavanje »Povijest planinarstva i alpinizma« unio je uz činjenice i detalje i mnogo ljubavi za sam predmet. Odgovarali smo njegov predmet malo zabrinuti i zbumjeni, ali zadovoljni (a bit će bio i on), a prigodom njegovog odlaska zbaciли smo našu »đačku zbumjenost« i osokolili se te ga zamolili, da nam jednom zgodom održi neko predavanje, — to je obećao i učinio.

Govorio nam je o svojim dojmovima sa putovanja u Švicarsku i o skijaškom tečaju, čiji je učesnik bio i on. Put iz domovine, sve bliže k snježnim brdima, izmjena zelenih pašnjaka i bijelih vrhova ugodno su nas se doimali. Predavač se služio i malim projekcionim aparatom, na kojem je projicirao slike u boji, koje je sam snimio. Među brojnim posjetiocima (146) bilo je i nekoliko gostiju, koji su tek po prvi puta čuli o ljepotama tih planinskih krajeva. Drugi su već kod samih snimaka znali odakle su, pa su ih s planinarskog i alpinističkog gledišta stručno procjenjivali, a malo je bilo »sretnika«, koji su tamo vršili uspone.

Zalili smo, što su nam slike prebrzo odmicali i to zbog kratkoće vremena: počam od Innsbrucka, pa Züriško jezero, Bern i Bernske alpe sa svojim »četritisućnjacima«, koji su 14 dana svojom veličanstvenošću privlačili poglede, srce, a i noge sviju učesnika tečaja. Culi smo, kako se je rad na tečaju odvijao intenzivno, ali s velikom opreznošću, pravim drugarstvom, neusiljenošću, — a upravljala su njime svega dva čovjeka. Svidjelo nam se, kad je predavač iznio kako su planinarski domovi jednostavno uređeni.

Kao jedan od najljepših diapositiva bio

je mnogima taj: uska uličica u Zermattu još u sumraku, a poznati ponositi Matterhorn diže se u pozadini. Sav je rumen, a prvi zraci jutarnjeg sunca igraju se na njegovim strmim stijenama.

Kako li su nas se snažno doimali strmi ledjenjaci Monte Rose!

Završavajući predavanje, iza niza slika iz carstva bjeline, gdje stoljećima prkose (kako ih je predavač, t. j. pisac članka o njima nazvao) »Bijeli velikani« — od jednom je predavač skoro neprimjetno preletio na stotine kilometara na jugoistok i preko Kleka, Bijelih stijena i Velebita pobudio našu pažnju za specifične ljepote naših planina.

Poput djece radovali smo se kontrastima — našim bijelo-sivim vapnenjačkim stijenama, zelenoj travi, smedoj kori drveća... Vrhunac su bili diapositivi sa jadranskih žala oko Makarske, gdje se u pozadini dižu stijene Biokova, a pred nama se igraju modri valovi u zadnjim obljesicima krvavog sunca. Bilo je malo riječi, malo komentara, ali sve je govorilo... kako li su prekrasne naše planine, kako je veličanstveno more, kako li možemo biti ponosni ljepotama lijepe naše domovine!

Zorka Zubović

**VIJESTI IZ PD »ŽELJEZNIČAR« —
ZAGREB**

Planinarska bibliografija. Pretresajući mogućnosti što dostoјnije proslave 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj, članovi PD Željezničar zaključili su da izrade bibliografiju planinarskih časopisa. Bit će obuhvaćeni »Hrvatski planinar« i »Naše planine«, te »Planinski Vestnik«, a po mogućnosti i ostali planinarski časopisi. Ovom bibliografijom članovi PDŽ-a žele, da učine pregled članaka o našim planinama, o kojima se tokom 80 godina pisalo, kao i pregled članaka iz raznih grana nauke, koje su u užoj vezi s planinarstvom, kao geografija, geologija, meteorologija, botanika i t. d.

Bibliografija će od sredine o. g. izlaziti kao dodatak »Našim planinama«, a kasnije će biti tiskana kao posebni otisak (separat).

Sljetimo se palih narodnih heroja! Dne 22. XII. 1953. na dan Jugoslavenske narodne armije odana je počast narodnom heroju Janku Gredelju, željezničaru-planinaru. Toga dana položili su članovi PD »Željezničar« vijenac na grobnici narodnih heroja na Mirogoju. Zatim su se uputili na komemoraciju, koja je održana pred spomen-pločom, na mjestu gdje je poginuo u borbi s ustaškim agentima. Među

članovima bilo je i drugova željezničara, koji su ga osobno poznavali i s njime niz godina zajednički suradivali.

Imenom poginulog narodnog heroja Janka Gredelja prozvan je već 1946. godine i dom PD »Željezničar« na Oštalu, najposjećenijem brdu Samoborskog gorja.

Časopis »Speleolog«. Sredinom mjeseca siječnja o. g. izdala je speleološka (spiljarska) sekcija PD »Željezničar« prvi broj svog časopisa »Speleolog« za mjesec listopad—prosinac. Časopis je pokrenut da se uspostavi veći kontakt među našim speleolozima i da se informira domaća i strana javnost o bogatstvu, koje se skriva duboko u našem podzemlju. Uredništvo se nuda, da će naći svoje čitaoce među stručnjacima, amaterima, planinarima, ljubiteljima prirode, a i među školskom omladinom.

Časopis je lijepo opremljen, članci su stručnog, naučnog i popularnog karaktera iz područja speleologije. Ilustrirani su nizom uspješnih snimaka. Časopis izlazi tromjesečno i pretplata za cijelu godinu stoji 165 dinara. (U jednom od slijedećih brojeva »Naših planina« donijet ćemo opširniji članak o tom časopisu). Z. Z.

ALPINISTIČKI ODSJEK PD »ŽELJEZNIČAR«

AO PD »Željezničar« razvio je od prošle godine svoju djelatnost veoma široko.

Za 1. maj članovi odsjeka izvršili su pohod u Dinarske planine, naročito Velebit, posjetivši usput i neke spilje, slavove Krke kod Knina i starodrevnu, pjesmom opjevanu Bosnu. Odsjek je naročitu pažnju posvetio odgajanju mlađih kadrova, te postoji nada, da će ovo bolno pitanje odsjeka biti povoljno riješeno.

Krajem svibnja i u lipnju prošle godine uz suradnju instruktora i iz drugih AO sa područja grada Zagreba organizirao je AO PDŽ jedan početni ljetni tečaj. Na tečaju je bilo prisutno dvadesetak učesnika, od toga neki iz drugih odsjeka AO. Vježbe su održavane pod Okićem, a završni uspon bio je izведен u Kamniškim Alpama, gdje su napredniji tečajci izvršili uspon u zapadnoj stjeni Planjave (tzv. Brinškov kamin).

Za vrijeme tečaja održana su slijedeća predavanja: Oprema i njena primjena (Belačić), Grada i poznavanje tla (Šafar), Prva pomoć (Margetić), Planinarstvo i alpinizam (Lučić-Roki) i Opasnosti u planinama (B. Zergollern). Na terenu su održana predavanja: Orientacija (Cerić) i Meteorologija (Bujan).

Nadalje su članovi odsjeka za vrijeme ljeta razvili široku djelatnost pohađajući naše planine i izvršili brojne uspone u planini Prenju i u Sloveniji, gdje je i jedan član odsjeka prisustvovao tečaju za rukovodioce Gorske službe spasavanja. U Francuskoj su dva člana odsjeka osim uspona na Mont Blanc u Savojskim Alpama izvršili više uspona preko 3000 i 4000 m u snijegu i ledu, kao i u stjeni.

Na tjednim sastancima skoro su redovito održavana predavanja kao: Prva pomoć (u nekoliko nastavaka s vježbama), Osnovi i tehniku skijanja (uz projekcije), Vršenje spasavanja na terenu, Prognoza vremena, Dojmovi iz Julijskih Alpa, Savojske Alpe i dr.

U okviru društva postoji i stanica za GSS koje su članovi pretežno rekrutirani iz redova AO.

Od članova odsjeka naročito se ističu članovi Polgar i Frankić, a od članica Špehar i Vukelić, koji su svojom aktivnošću mnogo pridonijeli, da je ovaj odsjek krenuo tako plodonosnim putem naprijed. Zahvaljujući njima, sastancima odsjeka često prisustvuju i članovi drugih odsjeka, pošto su agitacijom i propagandom utrli put.

Članovi odsjeka, predavači, odlaze i u ostala društva, da svojim predavanjima i stručnim znanjem koriste i društima.

Osim toga članovi odsjeka su u nekoliko navrata svojim stručnim znanjem pomogli i spiljarskoj sekciji društva prigodom sruštanja u spilje i ponore. Tako se ukazala ne samo potreba povremene pomoći, nego i čvršće međusobne suradnje.

Članovi su odsjeka također sudjelovali na Titovoj štafeti, noseći štafetu palicu od sela Bjelskoga do sedla pod Klekom. Zatim su prisustvovali otvorenju kuće na Baćić Kosi na Velebitu i kao dar društva donijeli sliku društvenog doma na Oštalu. Uređivali su nove društvene prostorije, pripremali društveno logorovanje u Žurkovu kraj Rijeke, pomogli PSH kod organiziranja sleta planinara na Plitvicama, na predjesenskim radovima u društvenom domu na Oštalu i raznim drugim akcijama.

Dolaskom zime članovi su preuzeли obavezu, da slabije nauče skijati, kako bi se što više članova sposobilo na teže uspone u višem gorju.

Sprema se zimski alpinistički tečaj na Velebitu!

Poželjno bi bilo, a već je i u planu, da se održi jedan zimski napredni tečaj. Postoji nada, da će se sa strane mjero-

davnih naći na razumijevanje kao i finansijsku pomoć. Odsjek je pomalo oslabljen odsustvom nekih članova, koji su ili u JNA ili privremeno izvan Zagreba.

Medu članovima odsjeka postoji drugarstvo u najvećoj mjeri, te se zajedničkim radom savladavaju sve prepreke i poteškoće.

Za proslavu 80 godišnjice planinarstva u Hrvatskoj članovi odsjeka spremaju niz predavanja, uspona, logorovanja, sastanaka i dr., te će time dostojno proslaviti tako značajnu obljetnicu hrvatskog planinarstva.

NOVE PLANINARSKE KUĆE U PLANINAMA MAKEDONIJE

Planinarsko društvo »Skopje« u Skopju otvorilo je na svečan način novi planinarski dom u Karadžici planini 18. listopada prošle godine.

Povodom otvorenja bio je upriličen dvodnevni planinarski program. 17. listopada izvedeni su bili izleti do Radike i na Skalovsku planinu, zatim je održano jedno predavanje, nakon kojega se oko logorske vatre razigralo planinarsko veselje.

Drugog dana otvoren je dom u 8 sati, a nosi naslov »Karadžica«. Poslije otvorenja izvedena je tura Aldinci—Begovo—Čemples—Bogomila.

PLANINARSKO-SMUČARSKO DRUŠTVO »PELISTER«

u Bitolju otvorilo je 29. IX. prošle godine Planinarski dom na Golemom jezeru na Pelisteru.

I ovaj je dom otvoren na veoma svečan način uz program koji je trajao kroz sva tri dana blagdana Dana Republike.

R.

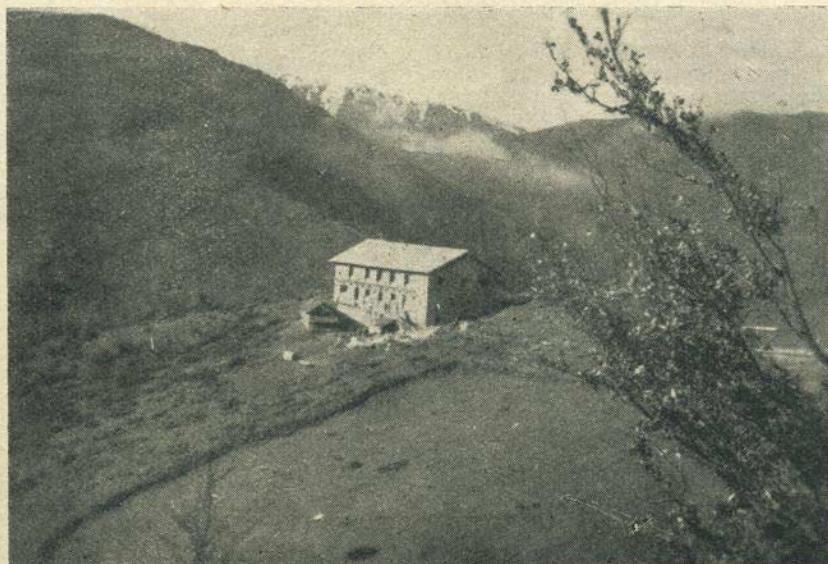
ZANIMLJIVOSTI IZ PLANINARSKOG ŽIVOTA SLOVENIJE

U godini 1952. bila su najjača društva u Sloveniji PD Ljubljana-matica sa 8970 članova, PD Maribor sa 2563 člana, PD Celje sa 1830 članova, PD Kranj sa 1422 člana i PD Univerza sa 1036 članova.

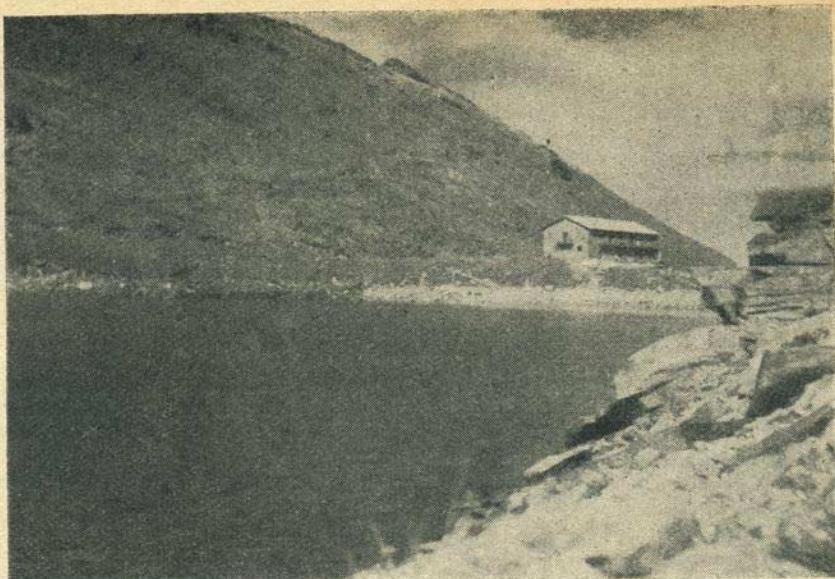
Ukupno je u Planinskoj zvezi Slovenije bilo u 1952. godini upisano 78 društava sa 36.746 članova.

Najbolje posjećene planinarske kuće u planinama Slovenije bile su u 1952. godini Dom na Boču sa 19792 posjetioca, Dom na Mrzlici sa 9945, Koča na Starom gradu (Kamnik) sa 9880, Dom Savica sa 9381, Dom v Kamniški Bistrici sa 9262 i Erjavčeva koča na Vršiču sa 8235 posjetioca.

Prilikom proslave 60 godišnjice slovenskog planinarstva odlikovano je, za

Planinarski dom »Karadžica«

Planinarski dom na Golemom jezeru (Pelister)

naročite zasluge u razvoju SPD-a 7 planinara zlatnom značkom i 21 planinar srebrnom. Zlatnu su značku dobili Ivo Korenčan, Gorska reševalna služba, Jože Čop, prof. Janko Mlakar, Rudolf Badjura, Pavel Kunaver i dr. Josip Tominšek.

Najteži smjer u Istočnim Julijskim Alpama smatra se (prema pisanju »Plan. Vestnika«) Debeljakova varijanta u Travniku, sa brojnim teškim mjestima, koja se moraju svladati slobodnim penjanjem.

Kao najteži smjer u našim stijenama uopće smatra se sjeverni brid Dedca u Savinjskim Alpama. Prvi uspon je izveden 1949. godine, a do sada je svega jedanput ponovljen. Visina stijene je 200 metara, a ima nekoliko mjesta gornje granice šestog stupnja teškoće (VI +).
MZ

DOM KLEMENTA JUGA U LEPENI

Planinarsko društvo Nova Gorica otvorio je 19. VII. 1953. na kraju doline Lepe ne lijep planinarski dom, kojeg je posvetilo uspomeni poznatog slovenskog alpiniste dra Klementa Juga. Dom se nalazi na mjestu, gdje se počinje uspinjati put prema planini Duplja i Krnskom jezeru, a ima pet spavaonica sa 26 kreveta. Ovaj je dom bio stalno opskrbljen do 1.

X. 1953., ali se može u njemu prenoći i kroz čitavu zimu, jer opskrbnica stanuje u neposrednoj njegovoj blizini. Pl. V.

POŠTARSKI DOM NA SOLNI GLAVI (VRŠIĆ)

U prisustvu delegata kolektiva PTT iz čitave Slovenije, funkcionera PTT i Drž. željeznica iz Ljubljane, kao i predsjednika PZS druga Fedora Košira otvorili su planinari-poštari PD Jesenice 9. VIII. 1953. kuću na Solni Glavi u području Vršića. Nekadašnja trošna karaula preuredena je u lijepu planinarsku kuću. Sa mnogo truda, ljubavi i organizacione sposobnosti druga Vladislava Mraka uspjeli su, planinari-poštari iz Jesenica, podignuti na Vršiću još jedan dom za ljubitelje planina.

Kuća ima uređen vodovod i kanalizaciju, a u skupnom ležištu ima 16 ležaja. Pl. V.

SKLONIŠTE NA MENINI PLANINI

PD Gornji grad otvorilo je također 9. VIII. 1953. sklonište na Menini planini. Ovo je sklonište podiglo Planinarsko društvo u zajednici sa Zadrgom ispaša tega kraja.

Sklonište je sagrađeno nedaleko mješta, na kojem će PD Gornji grad podizati planinarski dom. Pl. V.

ŽIVAHAN RAD PLANINARSKE SEKCIJE RSD »SPLIT«

Prvi broj glasila sindikalne podružnice brodogradilišta »Split« »Brodograditelj« donio je članak poznatog splitskog planinarskog radnika A. Grimania pod naslovom »Planinarstvo u našem kolektivu«. Nakon uvoda o cilju i svrsi planinarstva, autor je iznio niz većih uspjeha sekcije iz kojih se vidi zaista bujan rad ove planinarske grupe. Od godine 1951., kada je ta sekcija osnovana, porastao je broj njenog članstva od 46 na 123, sa stotinama učesnika na izletima i radnim akcijama. Sekcija je organizirala izlete u Dubravu, na Planinarski dom na Mosoru, preko čitavog Kozjaka u nekoliko navrata, na Perunovo brdo, Svilaju, Biokovo, Cincar, Kamešnicu, skijanje na Vagnju, zatim u spilju Vranjaču, Milićevu i Postojnsku spilju. Neki članovi ove sekcije proveli su svoj godišnji odmor u Julijskim Alpama, Karavankama, na Učki i Durmitoru.

Najmarkantniji dosadašnji uspjeh bio je izgradnja »Vickovog stupa« na vrhu Mosora.

Po broju članstva i uspjesima vidi se, da je ova planinarska sekcija potpuno zrela, da osnuje svoje Planinarsko društvo, kao što su to uradile veće planinarske grupe velikih poduzeća u Rijeci.

R.

BUDUĆI NARODNI UČITELJI — PLANINARI

U svom nastojanju za što veće omašovljenje planinarstva, naročito među omladinom, Planinarsko društvo »DILJ« održalo je 14. siječnja ove godine propagandno predavanje u domu učiteljske škole u Slav. Brodu.

Nakon kraćeg uvoda tajnika društva Dragomira Šulca, predavanje je na vrlo zanimljiv i slikovit način održao potpredsjednik društva, stari i iskusni planinar Vilim Buk. Predavač je uspio zainteresirati prisutne i postignut je neočekivani rezultat. Nakon predavanja svi prisutni su se učlanili u Planinarsko društvo »DILJ«, te je na taj način ovo društvo dobilo stotinu i devet novih članova, mlađih i ambicioznih ljudi, koji će, u budućnosti, na svojim mjestima službovanja biti oni oko kojih će se okupljati omladina i na taj način će se omogućiti prodiranje planinarstva među široke narodne mase.

Predavanju je, pored pitomaca doma, prisustvovao upravitelj doma drug Vlado Škrinjarić i odgojiteljica Emica Mamić, vrlo aktivna i agilna planinarka.

Ovo društvo okupilo je u svoje redove, već prošlih godina, učenike Industrijske škole, koji pokazuju mnogo volje i aktivnosti u kojoj ih podupire njihov nastavnik drug Ivan Škrt, član Upravnog odbora društva.

Na taj način brodski planinari rade na jačanju i širenju planinarstva, a takav je rad od općeg planinarskog značaja.

D. S.

NAPREDUJU RADOVI NA ELEKTRIFIKACIJI »ŠOIĆEVE KUĆE«

Pod ovim naslovom donijele su »Samoborske novine« od 15. XII. 1953. obavijest o radovima na elektrifikaciji »Šoićeve kuće«.

U izvještaju se kaže, da su članovi Planinarskog društva »Japetić«, pod nadzorom Rudolfa Falzarija i Adolfa Paara izvršili radove na gradnji nasipa, postavili i učvrstili dovodne cijevi, planirali zemljiste za gradnju male hidrocentrale, iskopali i zatim betonirali temelje za zgradu i pogonsko kolo, nakopali kamena i pjeska, a uz pomoć nekih poduzeća dobili i dovezli kamionima potrebnii materijal, kao daske, cement, cijevi i cigle.

U istoj rubrici donose »Samoborske novine« obavijest, da je Planinarsko društvo dobilo nove prostorije u Livadićevoj ulici 6, prizemno.

R.

ZANIMLJIVOSTI IZ SVIJETA

PIERO GHIGLIONE — ČLAN ALPINE CLUBA

Alpine Club u Londonu proglašio je neumornog veterana, sedamdesetogodišnjeg osvajača južnoameričkih šestitisućnjaka Piera Ghiglionea svojim počasnim članom.

U POTRAGU ZA »SNJEŽNIM ČOVJEKOM«

Londonski Daily Mail javlja, da oprema o svom trošku ekspediciju u Himalaju, kojoj će biti zadatak da ide u potjeru za užasnim »Snježnim čovjekom« (Snowman).

NOVI PUTOVI NA MATTERHORN

Navez vodiča Louisa Carrella iz Valtournanchea sa Louisom Maquignazom i I. Muzziem otvorio je jedan novi put kroz jugoistočnu stijenu Matterhorna. Detaljni opis puta još nije objavljen.

Poznata su bila tri puta kroz južnu stijenu Matterhorna i to u njenom zapadnom, odnosno istočnom dijelu.

Jedan smjer vodi bridom d'Amicis, a svladali su ga 1933. godine Amilcar Crétier i dva njegova druga. Ovaj brid dođe do Pic Tyndalla.

Drugi smjer ide rebrom koje dopire do mesta, koje zovu l'Enjambée, a izveli su ga 1942. L. Carrel i Albert Duffeyes.

Treći smjer vodi južnom stijenom prema švicarskom vrhu, a izveli su ga 1931. L. Carrel, Maurice Bich i Enzo Benedetti.

Novi smjer, kojeg smo u početku naveli izveden je 2. rujna prošle godine, a pretpostavlja se, da vodi između trećeg smjera i brida Furggen, rubom kuloara, kojim je pokušao Whymper izvesti uspon godine 1865., ali ga je od tog mesta otjerala kamena lavina.

Dvojica alpinista iz Torina, Uvo Alderighi i Pietro Malvassona izveli su 28. prosinca prošle godine uspon ovom južnom stijenom i za njih se nije znalo nekoliko dana. Gorska služba spasavanja iz Zermatta nije imala nikakvog traga o njima, a čitava kolona talijanskih vodiča krenula je bila u potragu za njima. Par dana kasnije javljeno je, da su se dva alpinista potpuno iscrpljena vratila u dolinu, nakon što su se bili sklonili pred užasnim nevremenom u skloništu Solvay.

POČAST FRANKU SMYTHU

Na inicijativu predsjednika UIAAe g. Egmonda d'Arcisa održana je u Zermattu

posmrtna - počast... engleskom.. alpinisti Franku Smythu, koji je pred tri godine umro naglom smrću. U jednoj vitrini muzeja u Zermattu izložene su brojne stvari, koje je pokojnik za života upotrebljavao.

Ovoj su svečanosti prisustvovali pored članova Alpine Cluba i pokojnikova supruga.

NOVA EKSPEDICIJA U HIMALAJU

Iz Ženeve javljaju, da Raymond Lambert spremi novu ekspediciju u Himalaju sa zadatkom, da osvoji jedan vrh od preko 8000 metara u području Everesta.

ALPINISTIČKA SVEČANOST U GENOVI

U palači Tursi u Genovi održana je 12. listopada prošle godine neobična svečanost, na kojoj je generalu Hunt, E. Hillaryu i Norkey Tensingu podijeljena »Nagrada Cristofora Colomba«, koja je utemeljena za velika otkrića.

Od članova ekspedicije prisustvovali su general Hunt, major Wylie i Lowe, dok Hillary i Tensing nije bilo.

Od stranih velikih alpinista bili su prisutni Magnone i Buhl (osvajač vrha Nanga Parbat). Pored njih učestvovali su u svečanosti brojni talijanski vodiči i alpinisti, kao i funkcioneri CAIA, te predsjednik UIAAe Egmond d'Arcis.

Ispravi! — U 1. ovogodišnjem broju »Naših planina«, u članku prof. Vladimira Blaškovića »1874—1954« potkrala se nehotična omaška na str. 2, redak 17. odozgo, gdje rečenica treba glasiti: »... duboko prožetog hrvatskosrpskog ili srpskohrvatskog bratstva...« Molimo, da se to uvaži i ispravi.

